

Special Series of Chaburahs on

END-OF-LIFE

HALACHIC-ISSUES

with Rabbi Eliezer Gewirtzman
from Chayim Aruchim

CHABURAH NUMBER ONE

9 TAMMUZ 5783

JUNE 28, 2023

שיעור א'

פירוש מילת גוסס

- משנה ערכין פ"א משנה ג' ובתוס' יו"ט שם ד"ה הגוסס
- שו"ע אבן העזר סי' קכ"א סעיף ז' במסגריים
- שו"ע חושן משפט סי' רי"א סעיף ב' במסגריים

גוסס הרי הוא כחי

- משנה אהלות פ"א משנה ו'
- משנה אחרונה שם ד"ה עד שתצא נפשו
- תוס' אנשי שם על המשנה
- אלי' רבה שם
- משנה אחרונה שם ד"ה זקוק ליבם

באיזה מצב הוא מקרי גוסס

- רא"ש מועד קטן פ"ג סי' צ"ז^א
- מרדכי סוף מועד קטן סי' תתס"ד^ב
- שו"ע יורה דעה סי' של"ט סעיף ב'
- בית שמואל אבן העזר סי' י"ז ס"ק צ"ד בא"ד וכל זה איירי^ג
- דגול מרובה שם^ד
- פתחי תשובה אבן העזר סי' י"ז ס"ק קל"א^ה וביור"ד סי' של"ט ס"ק ג'
- שו"ת משיב דבר ח"ד סי' כ"ח ד"ה ואגב ראיתי^ו
- שו"ת אנרות משה חו"מ ח"ב סי' ע"ה אות ה' ד"ה והנה בשאלתך^ז
- שו"ת אנרות משה חו"מ ח"ב סי' ע"ג אות ג"^ח
- נשמת אברהם סי' של"ט ס"ק א' אות 1^ט
- שו"ת ישכיל עבדי ח"ז יור"ד סי' מ' אות ב"^י

איסור לקרב מיתתו ולעקב יציאת נפשו

---

^א עי"ש שכתב לבסוף שרוב גוססין אינם חיים ג' או ד' ימים
^ב שהביא המעשה שהביא הרא"ש אלא שכתב בסוף שרוב גוססין אינם חיים ב' או ג' ימים
^ג שהביא שאם יודע שהיה גוסס לפני ג' ימים, יכול להעיד עליו שכבר מת
^ד שהוא חולק על הבית שמואל שאין ג' ימים של גוסס ראי' שהוא ודאי מת
^ה שהסביר הב"ש והביא החולקים עליו.
^ו שחולק על הבית שמואל שאין ג' ימים ראי' להשיא אשתו, אלא שהוא ראי' לענין אבילות. ועוד כתב בעצם ברוב פעמים אין גוסס חי רק יום א', אלא שצריך להמתין ג' ימים לאבילות משום שאין מתחילין אבילות אלא לאחר קבורה.
^ז שמבואר מדבריו שהוא רוב גדול שאין גוסס חי יותר מג' ימים.
^ח שכתב ששמע שהרופאים כהיום אינם בקיאים בדבר מתי יעשה גוסס, אמנם אם יהיה אדם שהוא ימצא הרבה פעמים אצל חולים כשנוטים למות, יהיה לו הבנה בזה.
^ט שכתב שכשהשאל הגרש"ז אורבאך זצ"ל מה הוי הגדר של גוסס ענה לו אתה הרופא. ועי"ש שהגדיר הגדר של גוסס קצת אבל כתב שהוא דבר קשה להגדירו.
^י שמבואר מדבריו שכל זמן שהחולה במצב שמיאשין עליו לרפאות ואומרים שודאי ימות, זה הוא כבר במצב של גוסס

- מס' שמחות פ"א הלכה ב'-ד'
- גמ' שבת דף קנא: משנה אין מעצמין עד תנא רשב"ג וברש"י שם
- רי"ף מועד קטן דף טז: (דפי הרי"ף) שהביאו ובר"ן שם
- ספר חסידים סי' תשכ"ג וסי' רל"ד
- שלטי גיבורים שם אות ד'
- רמב"ם הלכות אבל פ"ד ה"ה
- טור סי' של"ט (סעיף א') וב"י וב"ח ודרכי משה אות א'
- דרישה שם אות א'
- שו"ע יור"ד סי' של"ט סעיף א' ש"ך וט"ז
- נקה"כ על הט"ז ס"ק ב"א
- בית לחם יהודה שם ד"ה מכת שאומרים^ב
- לבוש סי' של"ט סעיף א' בסופו^י
- שו"ת קובץ תשובות ח"א סי' רי"ח^ד
- שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' רמ"ה^ט
- שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ב עמוד כ"ב^ט

בטעם האיסור שלא לעכב הנפש

- גמ' כתובות דף קד. שהוא יומא עד אמרו ליה רבנן
- ר"נ נדרים דף מ. ד"ה אין מבקש
- שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ח' ד"ה ובדבר^ו
- שו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סי' ע"ד^ח
- שו"ת אגרות משה יור"ד ח"ב סי' קע"ד ענה ג"ט^ט
- שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קע"ט^י
- שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' שצ"ח^{כא}
- קריינא דאגריטא ח"א סי' ק"צ^{כב}
- שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ב עמוד ז'כ^י

^א שתירץ קושיאת הט"ז למה הוא מותר להסיר המלח

^ב שכתב שזה שיש היתר להסיר המלח, הוא משום שהם עשו שלא כהגון להניחו על לשונו מתחילה.

^ג שהקשה למה אסור להסיר הכר? ותירץ שזה הוי סגולה שכל זמן שהוא נמצא על הכר הוא מעכב יציאת נשמתו. ואם הוא מסלקו, זה גורם לקרב מיתתו.

^ד שמדייק מלשון מס' שמחות הלכה ד' "מעלין עליו כאילו" שאינו נחשב רציחה גמורה.

^ה שכתב שאין הוא ודאי שימות אלא ספק, ומימלא אם צריך מקומו בבית חולים כדי להציל חולה אחר מותר להזיזו עי"ש.

^ו שכתב ג"כ שמותר להזיזו בזהירות משום חולה אחר, אבל לקח מכשיר מפיו ליתנו לחולה אחר זה בודאי אסור.

^ז שכתב שזה שהוא אסור לעכב יציאת נפש של הגוסס הוא משום שהוא נמצא עכשיו בחיים של ייסורין. (עי"ש שהו באמת דברי הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל)

^ח שכתב להרדיא בתשובתו שלמד מסוגיא של אמתה דרבי שאין חיוב לו לקבל רפואות אם הוא רק מרבה חייו לאיזה שעות בעער ואין שום תקוה לרפואה.

^ט שיש איסור להמשיך חיי הגוסס ע"י אמצעים משום שזה גורם יותר ייסורים.

^י עי"ש ש"ר ל שאף שבעצם אין לו חיוב להציל הגוסס משום צערו, אבל אין בו איסור אם רוצה להמשיך עי"ש לדרכו.

^{כא} שכתב ג"ב יסוד זה, שאסור להאריך חייו של גוסס מחמת ייסורים. ועי"ש ש אין שלמדר כל הסוגיא.

^{כב} שהביא ששמע מה שאמרו אינשי שצריך לעשות הכל כדי להציל החולה, אבל כתב שזה אינו. ואם הוא חולה שאין לו סיכוי רק לחיי שעה, והרפואה לא יעשה כלום כ"א להמשיך הייסורים, אין לעשות טיפוליים כאלו. ועי"ש ש"ר ל כן אפילו אם אינו גוסס אלא שהוא נוגע רק לחיי שעה והניח זה בצ"ע.

^{כג} שכתב להדיא שאפילו אם החולה הוא מבלתי הכרה, ג"כ יש איסור להמשיך חייו מחמת ייסורים.

צינונים

ג הגוסם והיוצא ליהרג. ו' ע"כ תוספתא כ"א פ"א ע"י מור"כ פרשה נחוקמי פרשה ה': לא נידר ולא נעריך. מ"י פ"א מלהלום ערכין ה"ג: ר"ח ב"ע אומר נעריך. כמובן ל"ז ע"כ מ"כ פרשה נחוקמי פרק י"ג:

שינויי גוססאות

ג ר' חנינא בן עקביא. ד"ג וכו"ל וכו"ל וכו"ל ד"ו ר' חנינא. (אב"ד) אינו נידר מפני שאין דבין קצובין. נמש"כ ליחל והוא נש"מ (הס) אבל לא. וכו"ל לא גס נמ"ק ומחק ע"י הטור (וכמ"כ א"ע).

ראשון לצינון

ג חור"ט ס"ה הגוסס ידוע בר וראיתי נדפס בג"ליון הש"ע ח"מ כ"ו שזה יקרה סמוך לביטול ע"כ. וכן עוד נש"ע א"ע סמן ק"ל סוף ז' גוסס פ"י מ"טס על ד' טמאה על נכסין לומר על טה שכן וע"כ גוסס הוא שהקורבן למיטה מעלה לטה נגזרו מפני ל"ח החו"ט ע"כ:

אור גרוף

ג במשנה ולא נעריך. ע"י בחור"ט מה שהביא מחוס' שכתבו ר"ע דפשוט' דקרא כ"ו. והנה מן שמע דהענין העריך קאי על הוצ' כמו כ"ו דמיס' ובהמה טמאה אי"כ לכאורה כמ"כ העריך דאי אפשר לקיים כ"י העמדה והערכה אינו בהשג' ד' ולהכי גוסס אינו נעריך כלל כיון דהשג' ד' אי"כ נבי' להכי אינו נעריך כלל אי"כ לכאורה קשיא בענין סהם אמאי נתחייב הא כיון דהענין אינו ידוע אי"כ בהשג' ד' דהא אי"כ לקיים העמדה והערכה. וא"כ לכאורה יהא הדין כגוסס דאינו נעריך ונמ"כ דקשה לדעת הרמב"ם (פס"א מערכין) רבנא העריך קודם שקמר המעריך ברין פטור לגמרי המעריך משום דאי"כ לקיים עתה כענין דהענין אי"כ כ"ש אמאי דחל הענין ונעריך לחלק דגוסס אי"כ לקיים כלל העמדה והערכה משא"כ כאן דרק משום דלא פירש למי אמנם צ"ע בגמ' (ד' ב') כעוד טהם דלח' לישנא קאמר הנידון בהשג' יד' ולא"יך לישנא דאינו נידון פרין מאי טעמא הא לכאורה הטעם פשוט. ולפ"מ חו"ט המורה נ"ל א"ו דבענין מחוללת ברייתו יש ביריה אפשר לברור חד להעמידו ולהעריכו. וצ"ע בזה לכאורה:

שיראה להן. חוץ מזדק הניח וזדק ירושלים. ואם אמר לשמים נדרתי יגזרו. ע"כ: ג הגוסס. ידוע והוא שקול גרונו נשמע בשעת המיתה. הרמב"ם. ונ"ל שהוא מלשון מגיסה נקדירה דסוף פ"ה דמכשירין שהלימה מתהפך נגרונו. כמו המגיס נקדירה שמהפך מה שבקדירה. וראיתי נדפס בג"ליון הש"ע ח"מ ס' ר"ח גוסס פ"י המעלה ליחל נגרונו מפני גרות החזה שזה יקרה סמוך למיתה ע"כ: ולא נעריך. לשון הר"ב דכתיב והעמידו והערכה והוא לאו בר העמדה והערכה הוא. ומשום דליחל נדמים ליחל למעוטי דהא אחרנו לעיל מנוול ומוכה שחין. מוס'.

ג הגוסס י. וְהַיּוֹצֵא לְיַהֲרֹג, לֹא נִדָּר וְלֹא נִעְרָף. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עַקְבִּיא אָמַר, נִעְרָף, מִפְּנֵי שְׂדֵמִי קְצוּבִין וְאֵבֶל אֵינוֹ נִדָּר, מִפְּנֵי שְׂאִין דְּמִי

אמר כלום: ג הגוסס לא נידר. ללאו בר דמיס הוא, דלמיתה הוא עומד: ולא נעריך. דכתיב והעמידו והערכה, והוא לאו בר העמדה והערכה הוא: והיוצא ליהרג. שנגמר דינו צבית דין של ישראל. אבל יוצא ליהרג על פי המלכות, לא שגא מלכי ישראל ולא שגא מלכות של נכרים דברי הכל מעריך ונעריך: לא נידר. ללאו בר דמיס הוא: ולא נעריך. דכתיב (ויקרא ח) כל חרס אשר יחרס מן האדם לא יפדה. ור' חנינא* בן עקביא דאמר קרא דכל חרס אשר יחרס לדרשא

וה"ל אי מוהעמידו למעוטי אפי" הגר. כדלשכחן כפ"ד דקוטה [נפ"י הר"ב] מרגת אינה שוטה שנאמר (במדבר ה') והעמיד אותה הכהן והאמאי לא ממעט אלא גוסס. וי"ל מדרבי רחמנא בן חדש לערכין ש"מ דלמיתה ממש לא קפיד רחמנא. מוס' שס דף כ"ו. ועליל בפרקין דף ד' כתבו וז"ע דפשטיה דקרא גבי נודר. דכתיב כההוא קרא (ויקרא כ"ו) ע"פ אשר משיג יד הנודר יעריכנו. וגוסס הוא נודר ומעריך. כדמק' במסכת שמחות. ונמתינון נמי הכי משמע מדלג' מן אלא לא נידר ולא נעריך ומנלן לומר מוהעמיד (כההוא קרא על פי) דכתיב גבי מעריך. לומר שלא יהא נעריך. ע"כ. והרמב"ם לא כתב בחבורו דגוסס נודר ומעריך. וגם במסכת שמחות. לא ראינו כן. אלא שמתחלה הגוסס הרי הוא כמי לכל דבר. לעולם זוקק ליכנס ופוטור וכו'. ואולי דיוקא דלעולם לאמאי נודר ומעריך: והיוצא ליהרג. כתב הר"ב שנגמר דינו צב"ד של ישראל. וכה"ג בפ"ג דגיטין דף כ"ט שמת מצ"ד של ישראל שהיו אומרים איש פלוני מת איש פלוני נהרג ישיאו את אשתו. וכתבו הסופ'. אע"ג דאמר בסנהדרין [במשנה דרפ"ו] שהיה אחד רוכב על סוס וסודרין צידו מלאו לו זכות היה הלה מניף בסודרין מ"מ לא שכיח ע"כ. ומ"ש הר"ב. אבל יחל ליהרג ע"פ מלכות כו'. דהייחא ליהרג ע"פ צ"ד הוא ענין שאינו תלוי בצווינו. אלא החורה ממיתה אותו. אבל אם יוצא ליהרג בצמות המלך מעריך ונעריך לדיה שלפעמים חחר המלך מדבורו. הרמב"ם: ולא נעריך. פירש הר"ב דכתיב כל חרס אשר יחרס מן האדם לא יפדה. מי שהוא ראוי לחרס וליהרג אינו בכלל פדיון. רש"י: [רבי חנינא בן עקביא אומר נעריך. וכמ"כ הר"ב דמוקי האי קרא דכל יחרס כו' לדרשא אחרת. לכדמינא ר"י צנו של ר"י בן ברוקה אומר. לפי שמענינו למומתים צדי שמים שנטמא מנוון ומתכפר להם. שנאמר (שמות כ"ה) אם כופר יושם עליו. יכול חף צדי אדם כן. מ"ל (ויקרא כ"ו) כל חרס לא יפדה. חף לי אלא מיתות תמורות וכו'. מ"ל כל חרס. ולא פירש הר"ב דכתיב לענין גוסס לפי שהוא מודה

פירוש המשניות להרמב"ם

גורו שמי שהיוק ישלם הרי זה מלוה הכתובה בשטר וגובה מן היורשין ותנא קמא סבר מלוה הכתובה בתורה לא ככתובה בשטר דמיא ואינו גובה מן היורשין והלכה כתנא קמא וכל זה לדעת האומר מלוה על פה אינו גובה מן היורשין וכבר ידעת שפסק ההלכה הוא שע"פ המעשה בדיניו היום שמלוה על פה גובה מן היורשין ולפי זה אם היוק נוטלין כנגד הנוק מעוברו.

מלאכת שלמה

דכ"ו ומתנתו מתנה והביא ראייה ממנ"י דקמ"י דגוסס נדר ומעריך אלמא מתנתו מתנה דלי לא לא עדיפא אמירתו לגובה ממקירתו להדיע ע"כ וע"כ וע"כ וע"כ דכ"ב פ"ק דאהלות סמן ו':

ג הגוסס והיוצא ליהרג לא נידר ולא נעריך בר. גוסס. ידוע והוא שקול גרונו נשמע בשעת המיתה. והיוצא ליהרג. רוצה לומר מיתה ב"ד שהוא ענין שאינו תלוי ברצונו אלא התורה מיתה אותו אבל אם היה יוצא ליהרג בצמות המלך מעריך ונעריך לכל שלפעמים חחר המלך מדבורו ומחלוקת ר' יוסי ותנא קמא כו אם היוק שרבי יוסי אומר נוטלין ממונו כנגד מה שהיוק לפי שמאחר שדין

י ב י תפארת ישראל

אור חדש למוטו וחסר ודומה וטורג פיו, וכן ג"כ דרך הטעם למות לפה. ואף שיש גוססין שיש להן סמיס אחרים, אפי"ה בחרי חז"ל לנטוהו בסי' הזה, משום שזה נאחז יומר לפי מעמדו, שרואה ג"כ לישן שינה פולס. וכתב גוסס, כלל נמי עין וזו נבטין פועל, שיוהה על חוק הפעולה: י' ג דין הסנהדרין, שהללמו רחוקה, מדכבר חפשו הדי' היטב כל אופי וטחו ולא מלאו, ולפיכך ג"כ אינו בר דמיס. וגם אינו נעריך, ומכתיב כל חרס אשר יחרס מהאדם לא יפדה, והי"ק קרא, מי שמוק לחרס והרג אינו בכלל פדיון, מדאינו נעריך כלל. פיהו נחתמי' הרג צדיי מלכות, צד מלך ישראל או אינו ישראל, נידר ונעריך, משום דכדכרו מלוא מלאה, ולכן על אדם משתנה. משא"כ בנחתמי' מיתה מקנהדין צדין מורה: ד' ומוקי קרא דכל חרס, שלא יפדה מיתתו כבסור [ככתובות דל"ז ב']:

ולא נערכין. [אב"י ל"מ נ"ל דנחא פליגי, דלר"מ להכי מדמינן עטמו"ז לחש"ו, דכשתיבן הסקרון דעת, דזהבן חסר הדעת, חיה דעתו מתקולק' ולר"י לא משכח לעכו"ז חסרון דעת, רק חסרון טופו שלא מל וטבל, ולהכי עפי רחוי לדמותו לעומתם ואמרונוטם]: י'א לענין דמי ע"ל, או דמי פלוני ע"ל: י'ב ר"ל אדם שקרוב למות, ואינו בר דמיס או, דרוב גוססין למיתה להכי אינו נידר. וג"כ לא נעריך, מדכתיב והעמיד והעריך, והוא והעמיד לשון קיום הוא לאפוקי גוסס שאינו בר קיום. [וע"י בה"מ ס' ר"ח פ"י מלת גוסס. ורש"ע"ד דנקרא קר, דמרגס על ד' חלמנה, על גמסיה ימעטן, ור"ל הכא דמתחיל לגדל אגודי מדקן החיס. או ג"ל ששרשו גוס, וענינו פיהוק, כמו שפירש רש"י [גדה ס"ג ב'ן], על מלת רוחה וגוסה, ופי רש"י שם ג"לללטר בלשון נרפס, והוא נפשהען גליה, כלום שרואה לישן, שפוטת פיו שואף

חמרימי: ר' יוסי אומר וכו'. ר' יוסי ומנחם קמח לא פליגי בנדר ומערין ומקדיש, כי פליגי באלו הויק. מנחם קמח סבר, אלס הויק פטור מן המשלומים. ואע"פ שמזיק חייב במשלומין מן החמורה, מלוא הכמורה נמורה לאו ככמורה בשטר דמיא, אלא כמלוא על פה, ומלוא על פה אינו גובה מן הירושים. ורבי יוסי סבר, מלוא הכמורה נמורה כמלוא הכמורה בשטר דמיא וגובה מן הירושים. והלכה כמנחם קמח. אבל לאחר שחקנו דמלוא על פה גובה מן הירושים, ציט דין גובין מממונו ומשלמים מה שהויק: ד אין במתינין לה עד שתלד. דמהו דמימא ולדות ממונא דצעל הן כדכתיב (שמות כא) כל אשר ישח עליו צעל האשה, ולא נפסדינהו מיניה, קמשמע לן כדכתיב (דברים כב) ומחו גם שניהם, גם לרצוח את הולד: ישבה על

נגוסם וכ"כ רש"י ז"ל: רבי יוסי אומר וכו'. כתב הר"ב ר"י ות"ק ל"פ בנדר ומערין ומקדיש כי פליגי באלו הויק כו'. גמרא. וכתבו המוס' ונאס הקדיש ל"פ שמיד שהקדיש חל ההקדש. ולא דמיא למלוא. אבל יש להקשות אמאי ל"פ באלו נדר והערין ושמה בנדר ומערין יחול מיד. נומ"ש הר"ב מלוא הכמורה נמורה כו'. עיין בזה מ"ש במשנה ג' פ"ח דנכורות. ומ"ש אבל לאחר שחקנו כו'. תמיהי מאי תקנה איכא הא קי"ל לר"מ ור"י נמ"ג פ"ח דנכורות דמלוא ע"פ גובה מן הירושים. וא"כ הל"ל אבל האידנא קיימא לן הלכה כו'. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. וכבר ידעם שפסק הלכה כו'. ואולי שהר"ב יסבור. דהא דלמר רב פסח בנ"פ גט פשוט גובה מהירושים שלא תנעול דלא כו' דוקא. ודלמר בפרק קמח דקדושין דף י"ג דטעמא דשיעבודא לאורייתא היא לענין קרבן וכמירון שהפסוק דהוא (* דפ"ג פליגי אליבא דרמ"ד לחיוב קמח דהמוס' דהואס' כמ"ש בנ"פ דמנחם קמח כו' אפ"ה [דוקא] נקרקעות שירשו ולא נמטלטלין. ועל המטלטלין היא תקנה מהגאונים. כמ"ש הרמב"ם ספ"ה מהלכות מלוא והטור ס"מ ס"י ק"י והואיל וכן ש"ס נקלמ תקנה נקט הר"ב הכל בלשון תקנה. אלא שזהו דומק ועיין במ"ב פ"ה]: ד ישבה על

לעיקר. והיינו כמתנין דספ"ב דקניס. ע"ש. ועי"ל דלף דאורייתא. והר"ש מסיק דה"ק טעמא דלוקמא לאורייתא צורכוס. משא"כ בנקומות שלא תנעול כו' אפ"ה [דוקא] נקרקעות שירשו ולא נמטלטלין. ועל המטלטלין היא תקנה מהגאונים. כמ"ש הרמב"ם ספ"ה מהלכות מלוא והטור ס"מ ס"י ק"י והואיל וכן ש"ס נקלמ תקנה נקט הר"ב הכל בלשון תקנה. אלא שזהו דומק ועיין במ"ב פ"ה]: ד ישבה על

לעיקר. והיינו כמתנין דספ"ב דקניס. ע"ש. ועי"ל דלף דאורייתא. והר"ש מסיק דה"ק טעמא דלוקמא לאורייתא צורכוס. משא"כ בנקומות שלא תנעול כו' אפ"ה [דוקא] נקרקעות שירשו ולא נמטלטלין. ועל המטלטלין היא תקנה מהגאונים. כמ"ש הרמב"ם ספ"ה מהלכות מלוא והטור ס"מ ס"י ק"י והואיל וכן ש"ס נקלמ תקנה נקט הר"ב הכל בלשון תקנה. אלא שזהו דומק ועיין במ"ב פ"ה]: ד ישבה על

(* כי ה"ב ב"ה"ס ד"ק. וז"ל ההוא דג"פ פליגא אמ"ד דאורייתא.

(* כי ה"ב ב"ה"ס ד"ק. וז"ל ההוא דג"פ פליגא אמ"ד דאורייתא.

מלאכת שלמה

ד איש בשנהרבה (* בהנין בשערה וכו'. במוס' פ' השערין דף פ' ע"א ע"כ דפי' ההערות דף ע"ב. וירושלמי דניטין פרק החקבל ומ"י רב זמון בר יצחק בנ"י דבשר גופה דאשה עלמה מיירי דמיא דבמה שנהרבה גופה ודקאי לן איסורי הנאה

ד איש בשנהרבה (* בהנין בשערה וכו'. במוס' פ' השערין דף פ' ע"א ע"כ דפי' ההערות דף ע"ב. וירושלמי דניטין פרק החקבל ומ"י רב זמון בר יצחק בנ"י דבשר גופה דאשה עלמה מיירי דמיא דבמה שנהרבה גופה ודקאי לן איסורי הנאה

* ש"יך לע"ז הבא.

תפארת ישראל

י כ י
 טו ר"ל הירושים חייבים לשלם מה שהויק. ד"ל מלוא הכמורה נמורה ככמורה בשטר דמי, ולהכי גובה מירושים. ות"ק ק"ל כמלוא על פה דמי, ואילו גובה מירושים. ודוקא בזיק פליגי. משא"כ בנדר, מעריך, ומקדיש, כ"ע מודו דגובה מירושים, דאלים שעבודא דהקדש, וחל מיד כאלו כחוב בשטר. וקיי"ד דמלוא על פה גנבה מירושים, כמלוא בחלו לשלם, או שיש עדים שזוה לזמן שלא הגיע עדיין, או שנידוהו שישלם ומח נענדו [נ"מ ק"מ]. משום דבהך ג' גזוה ברור שחייב, ולהכי בכה"ג גובה מירושים, ולא משום דשעבודא לאורייתא, דהא ספקא דדינא הוה, ולמלא אפילו מלוא הכמורה נמורה בפירוש, לאו לאורייתא היא, [בש"ך ח"מ ל"ע סק"צ]. רק מה"ע צחק גזוה גובה מירושים, כדי שלא תנעול דלת לפני טוין. וב"ז זה דוקא לבנות מקרקעות שניטח האב. אבל מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לנע"מ. ורק לידן תקנה הגאונים הוא שיגבה נע"מ גם ממטלטלין שהניט האב [נ"מ ק"ז]: טז שנגמר דינה למיתה צדין ישראל: יז קד"ל חלודת ממונא דצעל הן, ולא נפסדינהו מניה, קמ"ל דע"כ"פ לן מענין דינה משום וולדות(א):

י"א (א) כד כתבו מוס'. ותמוה הדי בש"ס יליף לה מקרא, מדכתיב גם ימירא. ונ"ל דלמוס' הוה ק"ל דאי נימא דגם דקרא לאתמי ולד שיהיה כגוף האשה, א"כ למה נקטה ממני שזאלה ליהרב, דמשמע שכבר נגמר דינה, או אין ממתינין מלהרבה, כמענין רבוחא טפי, דאשה מעוברת שזאלה אין ממתינין מלהרבה עד שתלד. אלא ש"מ דבכה"ג בלחמ ממתינין לה, ורק בשכבר נגמר דינה אין ממתינין. כדי שלא לנעוט דינה לן משמע ברמב"ם פ"ב מטהרין ה"ד]. ואפ"ה נריך קרא גם ימירא, לא משמעין דולד כגוף האשה דמי, דאי לאו קרא, הו"ל משום הפסד דצעל דשאין לנעוט דינה, כדמענין דינה צסיפס משום ולד מדהו"ל גוף אחר]:

אור גדול

במורעא [נאח ג] ד"ה י"א
 זכיתי להבין כו'
 וצ"ל י"ג. עינין במוס'

רמסימי בנדר ומערין איצטרין משום דלא נדר. ראינו סוכן דהא איצטרין לגופי' דגובה מן הירושים דחוק לומי' משום דירעין בכ"ש מאס הדיק. ע"כ נראה דכוונתם נרוד ומערין דמיירי כנוונא יחול מיד כגון דאמר דמי עלי וערכי עלי והפריש מיד והא איצטרין לי' היינו משום דלא נדר ואף דבאמת גם בלא הפריש משלמין הירושים לר' יוסי עכ"ז לא נחית לאשמעין זה רק בהויק אבל נדר ומערין אף בנוונא יחול מיד כגון בהפריש ובג"ל. ועינין בשרת רמ"א (פי' מיה) נראה דבאמת בנדר אין הירושים צריכין לשלם אף לר' יוסי והגמ' דף כ' לרווחא ומלחא קאמר למיד' אילו גובה אבל למיד' גובה עכ"ז נדר שאני ועיין זה דעת הרמב"ם פ"א דערבין מטעמא אחרינא עירעין קצה"ח (פי' י"ח). אגנב העיקר נראה לי כג"ל דעיקר הרבוחא בנדר ומערין דיכל לנודר ולא נחית בה לענין החשילומין ובג"ל. דאם היה העיקר כנוונתו לענין החשילומין ה"ל לומר להריא דמהא דקאמר נדר ומערין אינו מוכח דשמה הנפ"מ לענין שיהול מיד אם יפריש אח"כ דלולא הא נדר והערין תחלה אינו חל כמ"ש חולין ב' ומדוקדק מאד לשון שמה דכתבו ולשון יחול דהוא עתיד דלהבנת רע"א הול"ל חל מיד וגם מה לשון חל הול"ל דהחוב אלים. אבל לפמ"ש מדוקדק מאד דע"כ בזה לא נחית לאשמעין עיקר הרבוחא לענין הירושים דא"כ העיקר חסר דבריו דמהא דקאמר נדר ומערין אינו מוכח דולמא הנפ"מ לענין יחול מיד אם הפריש ובג"ל ואשה"ס: ד במשנה ישבה על המשבר, עיין בחמ"ס. והנה מהא שכתבו החוס' והיינו טעמא דירשא כו'. לכאורה נראה דדוקא לאחר גמ"ד אין ממתינין אכל קודם גמ"ד ממתינין עד שתלד רציע דלפי מאי דילפינן מקרא משמע דאף קודם גמ"ד אין ממתינין. וכן היה נראה לכאורה מקו' הגמ' דפרין ואימא ה"ב דבשביל ממונא דבעל נמתין ואי לאחר גמ"ד דשיין ענינו רין פשטא דאין ממתינין וכדאיחא לעיל שם גבי היוצא ליהרב שחבל באחרים דלר' שמעון בן אלעזר פטור משום שלא ניתן לחזרת עמידת ב"ד ולא חזרין בשביל פסידא דהאי וכן ב"ק (צ"א א') ע"ש אלמא דמשום ענין הדין אין ממתינין אף באיכא פסידא. ויש לחלק. דצ"ע. ובהגמ' ילעיל שם דפרין מכלל דח"ק סבר ניתן לחזרת עמידת ב"ד כו' קשה לי לפי מאי דק"ל רבמקום דלא אפשר מקבלין עדים שלא בפני בע"ד וגם גומרין הדין שלא בפני בע"ד כמבואר בח"מ (פי' כ"ה ופי' י"ג) באחרונים שם וא"כ מאי היא דלא ניתן לחזרת עמידת פולגתא דח"ק ורשכ"א כפולגתא דשמעון היתמיני ור"ע ב"ק (צ"ב ב' צ"א א') דרשכ"א סבר כשמעון היתמיני דביעין אומרנא רבי רינא ות"ק סבר לא בעינן. והנה לפי מאי דאחא בח"מ (פי' ח"ח) בה"ה רבוקין אפילו במקום אונס אין מקבלין עדים אלא בפני בע"ד נוחא. אמנם יערי' בת' רע"א זצ"ל (פי' ק"ה) שתמה בזה ולפ"ו הדרא קר לרובתי. רעמי' בשמ"ק (דף צ"א וק"י) דלודן שלא בפני בע"ד אפילו במקום אונס לא גיב אי"ש. אמנם לפי מה שתפשו אחרונים להלכה יערי' (כפי' י"ג) בקצה"ח ובאחרונים צ"ע בזה. רעמי' ג"כ כאן בתר"ה דיהיב דמשמע דאי לאו דהי עמד עליה אף בדעבר לא היי מהני אף דאין לך אונס גדול מזה דפיסדי כילו ולא יגבה מירושים דצ"ע.

צינים
 נדר ומערין ומקדיש.
 מ"י שם הלכה י"ד:
 ד האשה שהיא יוצאה
 פ"ה ר"ג. ו' ע"א מ"י
 פ"ג מ"י סנהדרין ה"ד:

שינויי נוסחאות
 ואם הויק חייב
 (בתשלומין). כ"י ק'
 א"ס... נמשכ"ל למלא והנה
 גע"מ: ד האשה
 שהיא יוצאה. נמשכ"ל
 למלא, כ"י. כ"י. שהיא יוצאה
 (ומקוד הדי"י ל"ל נקמן
 וכה"ל דין הכ"י הוה
 נכ"מ). ישבה על
 המשבר. נמשכ"ל לפני
 (האשה שישבה... ומתקן
 גע"מ וכן למלא נמשכ"ל
 ד"ו:

תוס' רעק"א
 ג [נאח ג] תר"ט ד"ה רבי
 יוסי אומר. בנדר
 ומערין יחול מיד. לא
 זכיתי להבין דבר החוס'
 אלו דהא פשיטא נרוד
 ומערין הו' רק בע"ה.
 ואם מיל' מע"פ אינו
 גובה מירושים אין גובין
 הערך מן הירושים א"כ
 עמד ברין כמבואר להדיא
 במסכתא דף כ' ע"א
 והובא בחמ"ס לקמן פ"ה
 מ"ד גלע"ג: ד [נאח ו]
 במשנה אין מסתינים
 לה עד שתלד. רש"י
 כתב דהו' גופא הוא
 ומקצת פוסקים מביאים
 ראיה מכאן דאמרי עובר
 ירך עמ. ועיין בחמ"ס
 ספ"ו דתמורה. אבל הר"ן
 פ"ג דחולין דף רע"ז.
 כתב דהך דבא הטעם
 כיון שהיא מחריבת
 מיחא אין מענין את דינה.
 ולולד כיון שלא יצא
 לאורי העולם לא הייטנין
 תרע שאילו נגמר דינה
 להויגה וילדה אין
 הורגים את הולד משום
 ריעוב לאו יך אמר הוא
 ולא נגמר דינו למיחא
 עיין שם:

אור גדול
 במורעא [נאח ג] ד"ה י"א
 זכיתי להבין כו'
 וצ"ל י"ג. עינין במוס'

ראשון ואין מטמאין בגדים אחרים, שאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאז הטומאה: שהבגדים הנושאים את הזב מממאין אדם. כגון משכב ומושב של זב מטמאין אדם, לפי שהן נעשים אז הטומאה כזב עלמנו, דכתיב (שם)

וכל הנוגע בכל אשר יהיה סחמיו יטמא עד הערב: ואין אדם הנושא את הזב מממא אדם. ואפילו נשעה שהוא נושא אומו קודם שפירש, שאינו אלא ראשון לטומאה, ואין ראשון מטמא אדם: ו עד שתצא בפשו. דכתיב (במדבר יט) כל הנוגע במה נפגש האדם אשר ימות, למדך הכתוב שאינו מטמא עד שימות: מגויד. מחוקך. לשון גזרו חילנה (דילול ד): זוקק לייבום. כל זמן שהוא גוסס, יבממו

ה שהבגדים הנושאים את הזב כו'. לשון הר"צ כגון משכב ומושב כו'. וכן לשון הרמז"ם וקרא דמימו לראייה. במרכז כתיב כמ"ש זרפ"ד דגדה זק"ד וד"ה בעליון. וכל שכן משכב ומושב דחמירי. וזנאי משכב או מרכב: ואין אדם נושא את הזב מממא אדם. כתב הר"צ ואפילו נשעה שהוא נושא כו'. ככלל שאמר ר' יהושע זרפ"ד במהלך דזנים. ומסיים הרמז"ם ולאמנע שאר כלים הוא מטמא. ועיין מה שכתבנו שם בזנים: ו עד שתצא נפשו. כתב הר"צ דכתיב כל הנוגע כו' למדך הכתוב כו'. ומכאן אמה דן לשרץ. מה מנחמור אינו מטמא עד שעה שימות. שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שימות. ספרי. וממילא לבהמה וחייה דמתן לקמן:

בבגדים, שהבגדים הנושאים את הזב כו' מטמאין אדם כו', ואין אדם הנושא את הזב כו' מטמא אדם כו': ו אדם אינו מטמא, עד שתצא נפשו כו'. ואפילו מגיד, ואפילו גוסס כו', זוקק

פירוש המשניות להרמב"ם

ו אמר יתבאר (במדבר יט) הנוגע במה כנפש האדם אשר ימות הנה ביאר בזה הפסוק שהוא לא יטמא עד שימות ואם לאו היה בענינו לא יטמא בו בחייתו וכאשר היה המת אשן טומאתו חמורה לא יטמא עד שימות כל שכן הנבלה והשרץ: ובגויד. התוך או גזר. וגוסס הוא אשר הוא בפרק המות: זוקק לייבום. אם היה מה האדם יעזוב את בזה הענין

מלאכת שלמה

רבינו יואל ז"ל דהא דלמרי הכא דחשיב כתי היינו דוקא דנמלי דלמי ממילא כי הי דקמני במתני אכל גיטו ומתנתו דמכה דעמו דדנורו אמו לא אכל ר"י ז"ל קובץ דגוסס הכי הוא כתי לכל דבריו וכל שהוא מדבר דעמו מיושבה עליו ממנו ומתנה וגיטו גט

מטמאין אדם כמו שביארנו בפתיחה ולשון התורה (שם) וכל הנוגע בכל אשר יהיה סחמיו יטמא עד הערב אולם אדם הנושא את הזב הנה הוא לא יטמא אדם בשום פנים לפי שהוא וולד הטומאה כמו שהשרשנו בראש זה הסדר ואפילו בשעת גשיאחו קודם שיפירש ממטמאיו אינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס ואמנם שאר כלים יטמא והנה נבאר זה בסוף זכים:

ה מיטמאין כו'. זה לנד נקודת חירק כנבא וו. חומר באדם סבבבגדים כן ז"ל ו אדם אינו מטמא וכו'. מאי דקשה אמתני כנגוהו זקוף יבמות. בגויד. פי הרא"ש ז"ל מחוקך הורקין. ואפי' גוסס. בריש פרק מי שחזו הניח הר"ן ז"ל סברת

מטמאין אדם כמו שביארנו בפתיחה ולשון התורה (שם) וכל הנוגע בכל אשר יהיה סחמיו יטמא עד הערב אולם אדם הנושא את הזב הנה הוא לא יטמא אדם בשום פנים לפי שהוא וולד הטומאה כמו שהשרשנו בראש זה הסדר ואפילו בשעת גשיאחו קודם שיפירש ממטמאיו אינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס ואמנם שאר כלים יטמא והנה נבאר זה בסוף זכים:

ה מיטמאין כו'. זה לנד נקודת חירק כנבא וו. חומר באדם סבבבגדים כן ז"ל ו אדם אינו מטמא וכו'. מאי דקשה אמתני כנגוהו זקוף יבמות. בגויד. פי הרא"ש ז"ל מחוקך הורקין. ואפי' גוסס. בריש פרק מי שחזו הניח הר"ן ז"ל סברת

ב ו ע ז

תפארת ישראל

י כ ין

יושב עליהן בשעה שהוא לטוב כהן. דמה"ט נמי בגדי ע"ה עומאין מדרש (מגינה כ"ב). (י) והוא כוונת הר"צ שהביא הר"ם והרא"ש הכא. דמגע כלים הראשונים לא נקרא חיבורין. דהרי כל המטמאין במשא המטמאין הכלים שטוגע בהן בשעה שנושא הטומאה. ועי' ז"ב (ד"ט"ז) ש"י רש"י. דטומאת בגדים בכל מטמא במשא היינו רק כשלושן אכל אמת"ט בגדים וכלים שנוגע בהן. ורבעוס' הרעינו על פי זה. ע"ש. ועי' עוד מ"ש זק"ד (כלים פי"א ט"ז) בשם הרא"ש דכל המטמאין בגדים מטמאין גם בגדים חלויים שלא נגעו אומן. כיון שלבוש כהן עומאין. ובי"ש נגע בגדים וכלים. (יא) ובי"ש הר"צ שהנושא הטומאה הוא ראשון. ר"ל לאחר שפירש מהטומאה. ואמתכ"ל אין זה מקום לכאן דהרי צבא זו מיירי אפי' קודם שפירש. דאי לאחר שפירש.

הוא אומרים להוב שישב עליהן עמוד ונעשה מלאכתו: כו' לטמא כלים ובגדים שטוגע האדם בשעה שטוגע או נושא המושב. ואפי' כבר פירש המושב מהזב. והיינו משום דכל משכב ומושב הוא אה"ע אפי' לאחר שפירש הזב ממנו: כו' ואפי' נגע הנושא כהזב או ג"כ: כו' או כ"ה. אפי' קודם שפירש מהזב. אכל שאר כלים מטמא האדם הנוגע או נושא הזב בלוחה שעה. וכדפתינן וניס פ"ה מ"ג. העמא מלמעלה והטבור מלמטה מטמא שנים ופוסל א' (יא): כו' דהיינו עד שאין בו רוח חייה באפו (כימא פ"ה א') שנאמר הנוגע במה נפגש אדם אשר ימות. דמלכתוב כפול מה אשר ימות משמע שכבר ילא נפשו לגמרי. ורק מדלא כתיב אשר ימות. ש"מ דאפילו מפרט עדין דיי כמת: ל מחוקך. ולרש"י יבמות ק"ב ע"א) היינו שהוא מלא פערע ומטורות. והוא מלאן גורו אילנה. ולערך מגויד היינו לשון גדי. ר"ל שהוסר או נפתח גיד מגידיו. וכן כנס הרא"ש מחוקך הורקין. וז"ל היה ג"ל דאי מגויד לשון ספוק הוא (אב"י לא מלאן גיד) היינו שנחלק גופו לרמזו לשנים (וחו כוונת הרמז"ם נפ"א מ"טו"ח ח"ל שנחלק בטעם. דא"ל דכוונת רבני שנחלק לארס דהיינו שנבקע בטעם ליפא דהוה ודאי יכול לחיים (כסולין ג"ו א')) א"י דמלת מגויד ר"ל שנחלקו בו ב' הסימנים (פי"ד פי' ש"ע). וב"י הק"י אף שדאי לא יחיו ע"כ ענין שכל הם. והם ככלל החיים עדין: לא נח"מ (ג"ר"ה ס"ג) פי' מלת גוסס. דהיינו שמתוך למיתה עולה בגרונו ליתה. שפי' מילר

משנה אחרונה

אין אדם הנושא מטמא אדם והוא אדם דוקא דכלים לא פיקא ליה דקודם שפרטו ממטמאין מטמא נמי כלי שטף דלמחר רפ"ה דביס: ו עד שתצא נפשו. פי הר"צ דכתיב אשר ימות עד שימות ע"כ. קרא הכי כתיב הנוגע במה נפגש האדם אשר ימות. ומירשא דכתיב במה לא שמעין עד שימות דקד"ח כיון דרוב גוססין למיתה קרי ליה מה ולהכי ילפינן מיימורא דאשר ימות. והיינו דמני כנספרי ומכאן אמה דן לשרץ אע"ג דנשרץ גופיה נמי כתיב במתא. זוקק לייבום ופוסל. ונפ"ה דגדה דף מ"ג גני חיטק כן יום אחד מני נמי

דמרכ כחלל ליפא אלא בכלי משכב דוקא הלכך לא מני לעיל בגדים. ואף להפזרים דבכל הכלים אחר חרב כחלל נמי יפא דלעיל מני כלים ובגדים נמי ככלל כלים והכא דוקא בגדים דממשכב הזב מיירי ואין כל הכלים ראוין למשכב אכל בגדים קמם ראוין טוין למשכב אף העשויין ללבושה דמנוכה פ"ח דכלים מ"ו וכמ"ש הרמז"ם ספ"ו מה"ל משכב: שהבגדים הנושאים את הזב. פי הר"צ כגון משכב ומושב דאילו משא בלא משכב ומושב לא שייך בבגדים וכלים אלא באלים דכתיב דפי' לעיל: מטמאין אדם. ולא קמני אדם וכלים משום דנעמי למימני

צינונים
בגדים. שם ה"ג:
שהבגדים. שם ה"ז:
ו אדם. ימות קכ:
מזר מג. מני פ"א
מה"מ הס"ו קמנ עשין
ללא טו"ש"ע י"ד סי' שע
פ"ח: זוקק לייבום.
טו"ש"ע אה"ע פי' קנ"ו
פ"א:

שינויי נוסחאות
ד"ר נוגעין. הנושאים
ד"ר נושאים. נושא
ד"ר וד"ל הנושא.
ו עד כמור אלא עד.

תוספות חדשים
ה (בה"ר"ב ד"ה) ואין
בגדים כו' ואין
מממאין כו'. אפי'
בשעת מיעוק דמיתה
במ"כ סגור הזב טהורין
(הר"ש הרא"ש):

תוספות אנשי שם
ו משנה בגויד. לפי
מאי דכתיב בקרא מרי
מילי כחלל מרז או כמת
הניקן מרייהו וכלפי הסלל
מרכ קאמר ואפי' מגויד
וכלפי המת על מנתו
קמני ואפי' גוסס וא"כ
למ"ש בה"ר דמרי מילי
ללא זוא"ל קמני (ש"י):

אליהו רבה
בבגדים שהבגדים הנושאים את הזב מטמאין אדם לטמא בגדים שעליו והרי שלשה ודאי כמה כלים הנוגעים במה וזכר הכן וכלים באלים מטמאין עוד רביעי. וקמני ואין אדם נושא את הזב מטמא אדם והרי אחד כזב ודאי כמה אדם במה מטמא אדם הרי שנים. והוא דקמני כזב בגדים ולא קמני כלים דקמני במה. ברישא קמני לטמא בגדים משום דלדעם הנוגע כזב לא מטמא אלא כלים הנוגע בהן בשעת נגיעתו כזב וקמנא דבגדים עליו הן דלמחר כפי"ק דכלים. ובסיפא קמני בגדים משום דרתי למשכב ומושב בעינן וסמם בגדים ראוין הן. ו ואפי"ו בגויד. שאינו יכול עוד לחיות אינו מטמא משום דדעתו לגלג ואפילו גוסס שאין דעתו לגלג אינו מטמא משום שיכול עוד לחיות.

ציונים

וכן בהמה מ"י פ"ד מהל' שהי"ט הי"ד: הוחזו חולין כ"א.

שינוי נוסחאות ופותר נתיב ופותר וניה דמ"פ. ופוסל בתרומה גד"ל ל"ג ונדר"ו ו"פ ופוסל מן התרומה.

תוספות אנשי שם

ביב דיה זמאכ"י בר אב"ו בר. כ"פ הרי"ט והרי"ט והרי"ט. והו"מ מל' להקביר כנעל לאשמו. וז"ל דמשום דרישא פותר מן היבוס ח"ל לאשמוי רק נבן נקטו בתרומה ג"כ נבן (בי"ש):

פי' רב האי גאון

ו (הוחזו) (וחולין). פי' (תמן) (ראש):

(תבאו) ש"ד (ענין) (דו)

ח בקורב"י. פי' כמה דל"ט אמר ולא מעדו קטלו"ט (כ"ב ל"ו) והוא מוצא אלעזר בניה ואע"פ שכתב (שופטים א' ו') וקצו"ל את צהנוס דיו ורגלו ומתרגם רב יוסף קרפלי: בקפולית. א"י ד' קתול' ועושין נבן מרוב מקום אל מושע טובאליחו ופוסל: במרפס. מרובס (יחזקאל י"ג י"ט) על כל אילני יד ועל כל מרפסי ידיו ושמו בניהם הם הבני:

תפארת יעקב

בני אה"י ותפריהני מאר בר. פי"ט פתור. כלן מיירי הרמב"ם בניהם הלאש עליו נבן ל"ט נרץ שהי' ימיו לגמרי רק עור אינו מעכב. ופי' פת' חולין דכ"א ע"א ד"ה הוחזו במהרה"ס שם. ועכ"מ ספ"א משי"ט ולא הנתיב דכרי דוחזו ראשיהני מיירי מחזורי מלניקת השוף ואין נרץ לזמק שלו. נעם רחמי נפלהו סו"מ כ"ו שבי"ב בא"ד אור"ם הרי זה תבוה. ע"י פלתי פי' כ"ו מ"ש מה. בא"ד איתא בר ניקב הוזשט אחרו נב"ה הוי. לא וכו' דברי הש"ן י"ד פל"ג סק"ד וביה"כ ש"י.

מ"א הרועים

משנה ו הוחזו בר. הי"י בחולין ק"א ע"א פי' דקאלי דשלי"ט וחס' השגו עליו דהא גבי צהנה וניה מתנייה. ו"ל דרשי"י הכרח לפרש מן חולין כ"א ויהו"מ חנו צהנה דפלוני ורשי"י ק"ל דדוחק לומר דכל הי' חמורא דהתם דפ"ל הא דזעיר פליגי אהן ממני, ועוד ארמסייע שם לעירי מכן דמלך נבכין לתיב ממחירי דהכא. ולפי מ"ש רשי"י ש"ש דמתיך דמלך נבכין מקשה ליה לעירי מאי קמ"ל הניחא צהנתי' מאי קושיא דלמא קמ"ל הולנה סהך משנה דמלך ולא כמשנה דהכא אל"ט ע"כ דהך משנה בשלי"ט מיירי קום ליה לתמיס דבשלי"ט לא יטול חימה בשבירת מפרקת ורוב צה. אף קשה לדפ"ו מאי מקשה ממלך נבכין דהתם צהנף הא יטול חימה במפרקת אבל צהנתי' הוא דלא יטול סכן עוף חימה מועט. אף קושיא זו בלא"ה קשה ואדרכנה לדכרתי יחשנן קא"ז ד"ל דאדרכנה חיונין עלה צהיה דקה יתיר אינה ממנוגלת בשבירת מפרקת ורואיה משלי"ט ואף עוף מהנגל כ"ש צהנה ודו"ק. ורואיה לדכרתי שהרמב"ם צ"כ מהל' אה"ע פסק כעירי דבשכירה מפרקת נבילה, ובפ"ד פסק כחמ"י דהכא דוקא הוחזו ופ"ד חולין ומת"י דכדמיכניא כלן צהנתי' כון בשלי"ט. ולעירי לכה לשתי משמתי דהוחזו דהכא הי' מפרקת ורוב צהר ופומי"ט שלמים דאי כשהשימטי שלמים חיוני קרי ופ"ד חולין ומתקלמך שכתב הוחזו ככלל רשמייהו בלא"ה. וע"ק מאי קאמר אפי"ט משפרכין עדיפא הוי"ל להשימטי אפי"ט שהשימטי שלמים. ועוד דאי לא הוחזו לגמרי נמי הוחזו קרי ליה הוי"ל לפרושי דמני למעטי דמיירי שנתפסו שהשימטי דה"ה קרי ליה הוחזו כהך דחולין. ונאמנא צהנתי' שלמים הוא כמי' דמלך שטע בה שיה"כ.

הוחזו ראשיהם. אף על פי שעדין הראש מעורה צעור הגוף. הרמב"ם סוף פרק ד' מהלכות שאר אבות הטומאות [הלכה י"ד]. ופי' הכ"מ דל"כ פשיטא. ע"כ כלומר דאף על פי

ליבוסה ופותר מן היבוסה, מאכיל בתרומה"ו ופוסל בתרומה"ה. וכן בהמה וחיה אינן מטמאין"ו, עד שתצא נפשו"ו. התזו ראשיהם"ו, אף על פי

אסורה להנשא: ופותר מן היבוס. אם מת והניח בן גוסס, אשמו פטורה מן החלינה ומן היבוס: ומאכיל בתרומה. אם אמו אם היא צה ישראל שנישאת לכהן: ופוסל. אם אמו מן התרומה, טומאת נבילות, עד שחלה נפסס:

פירוש המשניות להרמב"ם

על זה הענין הנה אובלת בתרומה כשבילו עד שימות וכן הכהנת אשר לה ולד מישאל והוא בזה הענין הנה אין ראוי לה לאכול בתרומה עד שימות: וכיאר הוחזו ראשיהן. נבדלו

מלאכת שלמה

הלטאה וכו' יש להספק אי הו גרסי חוס' ז"ל וכן צהנה חי' ועוף שכן כמזו שם הוחזו ראשיהן גבי צהנה חי' ועוף ממתיא כסדר טהרות ולא גבי שרי"ט דפירש בקומקום ע"כ. ופי' חננ אלטאה שאפי"ט שנתחך לגמרי מפרכס ולא מיהו שיש בו חיוב. ונרמזים ספ"ד דהלכות שאר אבות הטומא' מביא לענין רשמו ראשיהן דשרי"ט וז"ל שרך אינו טומא' עד שימות הוחזו ראשיהן אפי"ט שעדין הראש מעורה צעור הגוף אפי"ט שכן מפרכסין חננ

תפארת ישראל

הוי"ל להנשא לומר דאין הנושא זו מעמא ארס ונגדים שובש או נוגע או [אב"י] ודברי רע"ז הם מועתקים מרמב"ם. וז"מ ג"ל דהתם הרמב"ם והר"ב דמיון דאדם השוא הוה בעיקרו הוא ראשון. אפי"ט דקודש דפירש מעמא כליס. עכ"פ ארס לא מעמלן. (יב) וע"י חוס' חולין (מג"ז ד"ה והא) שיש לעין צה. דהרי הוילמו דמה שחי בחדש חי נמי צהנתי' וז"ל לפ"ו דה"פ דאדם דלית ליה מולא שאני. ר"ל שיש לו דעת לשמור א"ע כשיש לו חזק מעט. נשמר שלא מגדל הריעותא. ומיד מנכש מרובה. וכן אפשר לדחוק ולפרש סוגיא דשבת שם. דשם פירשי' מלאך. ודפיכר"ל דכשארירע לחדש חולי המתרפת שא"ל צו תרופה. לכן ניקב הלב וכוונתו ארס וצהנתי' שוין. (יג) ורתוי"ט הביא דברי הרמב"ם (ספ"ד מה"ט הי"ד) שכתב אפי"ט שעדין מעורה צעור דיו כמת. והביהני פאר חריבתי הרמב"ם דמאי חריא ששאר מעורה רק צעור. הרי אפי' נגשאר מדונק גם דעיוטו בשר נמי. דהרי רבינו בעלתו פסק (ספ"א מתי"ט. ופי"ג משמיטה הי"ט) דנכשרת מפרקת ורק רוב צהר ענה הרי"ו נבילה. ואפי' נחק ונאמר דהא דקטק הרמב"ם מעורה צעור הוא לאו דוקא אל"ט ר"ל גם מיעוט צהר. ואע"ג דבש"ס (חולין ד"ב פ"ג) אין משמעות הלשון כך. דהרי מקשי'. אי הכי עור נמי ינדיל' ומשני. מדליתו צהנתי' אינו צהנתי'. והדר מקשי'. אי הכי מיעוט צהר נמי וכו'. אלמא דחילוק גדול יש בין עור למיעוט צהר. ואין נבילה זה בכלל זה. אפי"ט י"ל דהרמב"ם לאו לדיוקא נקט עור. אל"ט אף הוא היה מתכוון שהיה במשמעותו גם מיעוט צהר. עכ"פ קשה דהרי כפי הגרסא מ"ל רבינו פסק צהר כריש לקיש (חולין א"ב) דפ"ל דהוחזו דקאמרה משמתי' היינו הוחזו ממש והרי רב אפי' פליגי עליה. דקאמר בהבדלת עולת עוף וצעי מיני' ר' ירמיה התם כהבדלת עולת עוף לרנן דמכרי צבדיל כל הדי' סימני. ולא פלגית עם ר"ל. או כהבדלת עולת העוף לר"א בר"ש דפ"ל דקני צבדיל רוב צ' הקיימתי' ופלגית עם ר"ל. והשיב לו רב אפי' אנה כהבדלת עולת העוף לר"א בר"ש קאמינא ופלגינא אר"ל. ואפי' הרמב"ם דקאמרה אפי' משנה אחרונה

משנה אחרונה

כל הני דהכא ומי חו וטחל ומנחל וההורגו חיוב. הכל מני ושי"ר. ומיהו לענין ההורגו נראה דהכא פטור דמ"מ גבירא קטילא הוא דלאמרינן בנמה דוכתי ההורג טרפה פטור. אל"ט שהרמב"ם פ"ב מהל' רוחא הכה דגוסס ההורגו נהרג עליו והגוסס נדיי אדם ההורגו אינו נהרג עליו. דגוסס נדיי שמיס עדיף מערפה וכו"ה גמ' כמ"ש הכ"מ ומהו איכא חו כמה דיניס דחשיב הגוסס כמי' דחמי ריש חס' שמתחם פירש ממש אכר ובשר הרי הם כפורשין עליו דס' מחלואו ואשמו:

מ"א הרועים

משנה ו הוחזו בר. הי"י בחולין ק"א ע"א פי' דקאלי דשלי"ט וחס' השגו עליו דהא גבי צהנה וניה מתנייה. ו"ל דרשי"י הכרח לפרש מן חולין כ"א ויהו"מ חנו צהנה דפלוני ורשי"י ק"ל דדוחק לומר דכל הי' חמורא דהתם דפ"ל הא דזעיר פליגי אהן ממני, ועוד ארמסייע שם לעירי מכן דמלך נבכין לתיב ממחירי דהכא. ולפי מ"ש רשי"י ש"ש דמתיך דמלך נבכין מקשה ליה לעירי מאי קמ"ל הניחא צהנתי' מאי קושיא דלמא קמ"ל הולנה סהך משנה דמלך ולא כמשנה דהכא אל"ט ע"כ דהך משנה בשלי"ט מיירי קום ליה לתמיס דבשלי"ט לא יטול חימה בשבירת מפרקת ורוב צה. אף קשה לדפ"ו מאי מקשה ממלך נבכין דהתם צהנף הא יטול חימה במפרקת אבל צהנתי' הוא דלא יטול סכן עוף חימה מועט. אף קושיא זו בלא"ה קשה ואדרכנה לדכרתי יחשנן קא"ז ד"ל דאדרכנה חיונין עלה צהיה דקה יתיר אינה ממנוגלת בשבירת מפרקת ורואיה משלי"ט ואף עוף מהנגל כ"ש צהנה ודו"ק. ורואיה לדכרתי שהרמב"ם צ"כ מהל' אה"ע פסק כעירי דבשכירה מפרקת נבילה, ובפ"ד פסק כחמ"י דהכא דוקא הוחזו ופ"ד חולין ומת"י דכדמיכניא כלן צהנתי' כון בשלי"ט. ולעירי לכה לשתי משמתי דהוחזו דהכא הי' מפרקת ורוב צהר ופומי"ט שלמים דאי כשהשימטי שלמים חיוני קרי ופ"ד חולין ומתקלמך שכתב הוחזו ככלל רשמייהו בלא"ה. וע"ק מאי קאמר אפי"ט משפרכין עדיפא הוי"ל להשימטי אפי"ט שהשימטי שלמים. ועוד דאי לא הוחזו לגמרי נמי הוחזו קרי ליה הוי"ל לפרושי דמני למעטי דמיירי שנתפסו שהשימטי דה"ה קרי ליה הוחזו כהך דחולין. ונאמנא צהנתי' שלמים הוא כמי' דמלך שטע בה שיה"כ.

כזב ה'טאה. כלומר למה פרכוס זה דומה, לזנב הלטאה: ז האברים. לרין שיהיה זהם נשר וגידים ועמזומ, וכך הוא נחשז אכר. ומיירי זין נאכר שנתלש מן החי זין נאכר מן הממ: ח פיסת הרגל. כף הרגל היא הפרסה:

שְׁמַפְרָקְסִין יט, טְמָאִין, גְּזוּן וְזָב

שְׁל הַלְטָאָה שְׁהִיא מְפָרְקֶסְתָּא: ז הָאֲבָרִין חֵב אִין לָהֶן שְׁעוֹר, אָפְלוּ פָחוֹת מִפְּזִית מִן הַפֶּת, וּפָחוֹת מִפְּזִית מִן הַנְּבִלָה, וּפָחוֹת מִכְעָדְשָׁה מִן הַשְּׂרָץ, מְטָמְאִין טְמָאָתָן יי: ח מְאֵתִים וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה אֲבָרִים בְּאָדָם, שְׁלֹשִׁים בְּפֶסֶת שְׁנַתְלֵשׁ מִן הַחַי וְכוּ'. עִין צַמְשָׁנָה ג' פ"ו עֵדִיּוֹת: ח בְּפִיסַת הַרְגֵל. לְשׁוֹן הַר"צ כִּף הַרְגֵל. וְכֵן פִּיסַת הַיָּד הִיא

מפרכסין אינה רבוחה כלל: כגון זנב ש' טאה. גדה מד: ז האברים. מעלה מן מה מג: חוץ צע"פ סע. ד"ה ה"א. מ"י פ"ב מהמ"מ ה"ג: ז מן הגבלה. מ"י פ"ב מהל' ש"ה"ט ה"ג: מן השרץ. סס פ"ד ה"ג: ח מאתים. חוץ: שנת זנב. ד"ה נמרסקו. מ"י פ"ב מהל' ס"מ ה"ו: בפיסת הרגל. חוץ: חוץ דף נב. ד"ה אר"י:

פירוש המשניות להרמב"ם

ראשיהן: מפרכסין. מהנוצעים והתנועה אשר ינעו האברים אחר המוח יקרא פרכוס: ה'טאה. הוא שם השרץ והיבעל חי יתנועע זנבו מאד מאד אחר חתוכו ואמנם יקרה זה לקצת מיני בעלי חיים כאשר לא יהיה הכח המחנע מחפשט

ככלל האברים משרוש התחלה אחת אבל תהיה מתפרדת בכל הגוף: ז אמר שזה השיעור לא ירצה באבר האחד בכלו כי יטמא ואפילו פחות מכשיעור כשיהיה אבר שלם הנה הוא יטמא זהו אמת ודעהו: ח בעבור שקדם לנו הדין שהאבר

מלאכת שלמה

הלעאה מטמא' ע"כ וכמוז סס כמקמ משנה ומפ' רבינו דרובתא קמ"ל אע"פ שמעורין בעור הגוף דל"כ פשיטא ע"כ. ז האברים אין להם זכר. כמוז צניח יוסף ציורה דעה סימן ק"א כש עברי דורה ומיהו יש דוחים וחומרים דהא דלמרי' האזנים אין להם שיעור ה"מ לטומאה אבל לא לטורי אפילה ע"כ. ונכ"ש חמיכה יד דפ"פ העור והרועז מלמחי כמוז דהאי ממחי' דלא כר' אליעזר דליהו שמע מרומזו דדוקא אכר מן החי מטמא

אבל אכר מן הממ לא מטמא כדקאמר הסס צנח' נכדילא ומן לה נמי צפ' שעי עדיות ועוד פי' רש"י ו"ל שס דמירי כגון דליחא צלומו אכר מן הממ לא מיה לא מיה כשר ולא עלם כשערה דעלם כשערה הל"מ הוא וביח כשר מן הממ דברי הכל מטמא ע"כ ועין צנח"ס ס"פ העור והרועז אי ר"ש ס"ל כר' אליעזר אי לא. ונראה דכלל האברים אין להם שיעור הי אכר מן החי ואכר מן הנבלה ע"ש פ' שני דהלכ' שאר אבות הטומא' ס' ה'. אבל אכר

ציונים
זב של טאה. ערקין.
גדה מד: ז האברים.
מעלה מן מה מג:
חוץ צע"פ סע. ד"ה ה"א.
מ"י פ"ב מהמ"מ ה"ג:
ז מן הגבלה. מ"י פ"ב מהל' ש"ה"ט ה"ג:
מן השרץ. סס פ"ד ה"ג:
ח מאתים. חוץ:
שנת זנב. ד"ה נמרסקו.
מ"י פ"ב מהל' ס"מ ה"ו:
בפיסת הרגל.
חוץ: חוץ דף נב. ד"ה אר"י:

שינויי נוסחאות
כגון זב וכו' נחולין
סס כזב הלטאה
שטמפרסת. זב ש' טאה נכדילא הונב של הלטאה. ז מכוזית נכדילא כזית. מכוזית נכדילא כזית.

ראשון לציון
פ"א ו (בבשו"ת) כגון זב ש' טאה. נחולין אמת מגז הלטאה ס' וכ"כ גירסת ה"ר' ה"א ועי' יתל"מ:

תוספות אנשי שם
ח פסנה מאתים בר. בכסות דמ"ה אמרי' דנאשה י' ר"ב ארבים שטפסיה נה ב' ארבים דלמות ואמרי' הסס דהטור

לא מטמא בעומא' אכר לפי שאינם שרים בכל ע"ש ומהו חמה הכ"ז אמאי מטמו נאש' ה' שנקביו הא איש דברי השוה בכל דלע"ג דבצ"ס נאשה נמי איתמא גר דהאי ליתא וליש דברי השוה ולי אופיק דקא' נמי אש"מ דהסס דקא' ריב' בלאה לפי שמתקן בה ד' מה צק' הרי חקר בה אשד שגדיר ולי' איש' אלא ריב' אלא דלא ס' ולא הא קא' כלל דלע"ג דאין

אליהו רבה
ז האברים אין להן שיעור. והא דלא חשיב נמי אכר מן החי. משום דהי' י' לכן טומאת כשר כשיעורן. וקמ"ל דלצרין שנתן אין להן שיעור ומטמאין אפילו פסות מכשיעור אבל החי אין לו טומאה אחרת כגום שיעור דכשרו טהור ואין לו אלא טומאת אכר. בטומאין טומאתו מת כמגע ובמטא ובאכל נבלה כמגע ובמטא שרן כמגע.

פי' רב האי גאון
מפרכסין. פי' טומאין ולקחין מוערין כביים: זב ה'טאה. פי' סיניקס:

י כ ין תפארת ישראל

זט ה"ה צדס לענין הגן ליי דלעיל דהיינו לענין טומאה ויטס וכו' כעלן אס הומו ממנו ראשו. אע"ג שמפרפר עדין. אפ"ה דעו כמת: ח ר"ל הא למה זה דומה: חא שאין בו חיות כלל ואפ"ה מטמא נאכ"י ל"מ היינו אמר דמשל מוזב הלעאה לא נא לאשמעינן אלא הטעם מפני מה הפרכוס אינו כי החיים ואמאי מטמא. ע"ז אמר דמטעם הכרכוס הוא כמפרח של זנב הלעאה שגמר מהגוף לגמרי אפ"ה טעמו שמתפרש עור אלמא דהפרכוס היה אינו כלל סימן חיים רק מטעמו שגורא הוא קראמפס ג'י"א. ועי' צנח"ס ומלמא יסוד גדול נחממה הטעם אס הוא כעדשה. מדיש בו כשר עלם נגיד אף שהלעאה עדין חי הוא: חב של מה נבילה ושרץ שנטש לעיל. אולם לא נקרא אכר רק כשיש בו כשר עלם וגיד. והעלם שלם: חג ר"ל אפילו אין בכל האכר חיות. אפ"ה אס הוא ממת מטמא כמגע. משא. ולהל' וסא הוא מנבילה מטמא כמגע ובמטא. וכשרץ אפ"י אין כל האכר כעדשה אפ"ה מטמא כמגע. וזא דלא נקט נמי אכר מן החי מלמא כהמה ושרץ. דהרי גם הם אין להם שיעור כל אי' לפי טומאתו נכרמב"ם פ"ב מטו"מ ה"ג ופ"ב מה"ש ה"ג ופ"ד מה"ש ה"רן ה"ט משום דכל הגן דנקט חנא

ורוב כשר. אף שנשאר עדין מעורה במיעוט כשר וכו' הסימנים. דהוחזו ראשיהן רק צנח' שר"ס מיירי. אולם הרי כבר דמו שם דנעמור"ס דכרים הללו צנח' ידים. דשרן מתן דכר שמה בכל המשנה

משנה אחרונה

בעור הגוף. וכחז הכ"מ דל"כ פשיטא ולא יחכן דהא אלתריך למימני אע"פ שמפרכסין. אבל נראה משום דספס הוחזו משמע הוחזו לגמרי שפרכס מן הגוף דלמרי נחולין מלי הוחזו הוחזו ממש. לכך כחז דלע"פ שמוחזר בעור מיקרי הוחזו ממש דמיחזר עור לאו כלום הוא. ודע דהוחזו ראשיהם קאי נמי אלמא דרש"א וכו"כ הרמב"ם צחצירו שם נכדילא ולא דממשע בהגהת פי' הרא"ש כאן: ז האברין אין להן שיעור. ולא מתפרש מ"ל הא. ולמאורה נראה מהא דלמרי דממ' מיד דף י"ג כחלל חרב זה אכר שנתלל מן החי או כמגע זה אכר מן החי וכן נבחר מן הכהמה ונבלה ילף כפרק העור והרועז מקרא ע"ש דף קכ"ח. ועי' לכפחות מכשיעור לריבי קרא' דלי ככשיעור למה לי קרא. ומיהו יש לדמות דאפילו כשיעור אלתריבי קרא' לענין דעמזומ ודין מוערפי להשלים השיעור דלילו עמזומ כאפי נפשיהו כמת לא מטמו נאש'. ונגלה טהורין לגמרי. וקמ"ל קרא דלענין צירוף מוערפי. ו"ל דעיקר הלכה היא וכן משמע פ"ו עדימות ששיב ר"ח לא אמרו

אלא אכר מן החי ולא חייש לקי' דילפי חלמים משום דהלכה היא ואין צריך קי"ו מהלכה: אפילו פחות מבזית מן החמה. וה"ה מן החי כמתן פ"ו עדימות ובמ"פ דשיניהם נכדי להעלות חרובה והוא פחות מכיום. וכן פחות מכיום מן הנבלה דנקמין ה"ה לאכר מן החי דעו נבלה נכדי להעלות חרובה וכו"כ הרמב"ם פ"ב מה"ש ה"ט. אבל אכר מן החי בעוף טהור דפ"י לעיל. ונבלת עוף טהור נמי אין אכר ממנה מטמא ככל שהוא אלא כמים דלפילה כמיב ביה כדליחת צנח' גמ' וצח"ט פ"ק דטהרות וכו"כ הרמב"ם ספ"ג מה"ש ה"ב וכו"כ כחז נבלת ממוחז' דלא חשיב עוף ולא הוחזה היא דשמה מן הנבלה אף נבלת עוף כמשמע אלא הטעם כדליחת צנח' דלפילה כמיב ביה: ופחות מכעדשה מן השרץ. עיקר טומאת אכר כשרץ לא מלמחי מהיבא ילפי' לה: בטומאין טומאתו. דוקא לענין טומאה א"י שיעור אבל לתקנות נאפילה אין אפילה פחות ממים כדלמא כמשעלה דף ע"ז וכו"כ מיירי פ"ק דטהרות:

ב משנה שבת דף ק"א ע"ב: ג' ו' הרבני' נכסיה' שאמרין עושים מריב' לפנ'ם כבוד' ואין חש' מה דלאמרין גבי מל' קופסא' בוקר' עשה'ה לכו'ו' ממו' דף מ"א ע"ב: ד' ומכ' שם של' יעברו ימים מועטים עד שימות א': (י') פ"י משא"כ כהשומט הכר והכסת שהוא מוז' ומנוגע אורו' שאפשר שמקרי' מיטמו' בזה: ה' טור בשם הר"מ מרוב'נו'ג' והר"ש והמר"ש ע"ג' דמ"ק' מ"ה' ולאמר' רוב גוסקין' למה גישין' דף ק"ח ע"ב: א' הרבני' נכסיה' עק' נהגו: ז' כל' נו' בעמ' הרב' ומכ' שם של' ימות נבעת' נפש' מפני' שנתפ' משומט'ו' בשעת' שיהא' יול'א' את' הגוף' והוא' יחיד: ח' שם כ"י שיעור' שמת' ולא' ידוע' כמה' יהיה' מוציא' דבה' ומכ' עור' עמ' אור' ומכ' הדרי' שיש' רוח' מה' המורה' וממה' שם' מל' ומקרי' שם' ולא' היה' מים' לער' י' כולם' שפט' מיימיה':

נקודות הכסף

(סימן של"ט ב"ו ס"ק ב') * אלא' קדשה' ד' ב' לו' י"ל' דנעטע' קול' מה' לא' כול' הוא: (ב"ו ס"ק ד') * אלא' דבכתובות' בר' מיהו' י"ל' דהכא' קרי' שטונה' מי' שהוא' עק' ממש' וכן' נוהג':

בית לחם יהודה

נוטעין' ד'יו' ואמר' ממור' הכי' וכו' בני' אל'ם' וכו' וכו' למה' חל'ה' נשמה: (ש"ע ס"א) הרי' זה' שופך' שאל'ם' אע"פ' שאמר' אין' מחיין' אורו' ממקומו' אם' יש' דליקה' אין' מניחין' אותו' כג"ח' אם' לדיקה' כג"ח' וכן' מת' צד'ת' אע"פ' שיקוף' להל'ל' את' שניה' יול' המת' קודם' אם' אפי' מת' מוטל' ברי'ת' יול' הקטן' מי' אע"פ' שאפי' יורק' ס"ח' (שם' בהגה"ה) שבו' שאומרים' שיש' נצות' וכו'. כ' ה"ע' ש'ין' לנהוג' היתר' בקצת' מל'ה' וכו' יול' נראה' דמותר' כהנה' מל'ה' דלא' תאין' יבא' המל'ה' על' לשו'ו' כ"ל' כמי' ש'ק"א' אסור' להחיות' מיתמו' וכן' משמ'ין' מל'ה' על' לשו'ו' כ"י' ש'ל' ימות' ע"כ' מל'ה' שמחל'ה' לא' עור' כהונ' שהיה' ממש' המל'ה' על' לשו'ו' ולכן' מותר' ליקח' המל'ה' מל' לשו'ו' רק' בנפש' ש'ל' יחיו' אכ"ר' ובת' כג"ח' ש'ין' לנעק' כשמו' יול'ה' נשמה' כ"י' ש'ל' חסור' הנשמה' ותכ'ול' יור'ים' קשי' (שם' סע"ב' פ' בהג"ה) דלא' חב'ר' מות'. ובכ"ה' יורה' דלו'ה'ית' ולתל'ן' דווקא' שאר' קרי'ים' אכל' אשמו' אינה' מתחל'לת' על'יו' דל"כ' היתה' מותרת' ליעו'ש' ע"כ' באר'ת' ולי' נראה' דכ'פ'ן' כיון' דיכול' להגביר' כשהוא' ימים' שנו' שהיה' השאל'ה' בנפש' רק' לתנש'ה' ימים' אם' חו' לא' לכן' הורה' שמתחל'ל' ונעבי'ו' ולא' תמנין' עד' ה' ימים' אכל' נשמה' אשמו' בלתי' ידועה' מוחל'לת' שמת' (שם' ק"ר' מה' אין' מושק'ן: ע"כ' סע"ב' ד' ודור' יחיד' מפי' שהנפ'ש' משוממת' בשעה' שיו'לה' מן' הגוף' כתב' ע"כ' אין' לא'ז' ואל' לנשק' בזה' או' בדם' שמתו' ואל' יורו' שנישק'ם' זה' אין' לשו'ו' אדם' כשהוא' מוטל' ע"ל' ונפשו' מרה' לו' לומר' שיו'לה' וכו' ש'ין' לתפוס' מ"ו' יורה' דל' שיו'לה' מ"ו' ומכ' עור' שמת' מל'תו' ואין' שם' המ' לעי'ן' על'יו' ממי' תל'א' נפשו'

חמין' מסריחין' ומתפיחין' אותו' וקאמר' דאין' עושין' לו' כן' כל' זמן' שהוא' גוסס' ו"ש' אח"כ' ואין' נותנין' אותו' על' גבי' החול' והטעם' מפני' שמוז'ו' ממוקמו' כ"כ' צפרישה: ה' וכל' המעמץ' עם' יציאת' הנפש' ה"ו' שופך' דמים'. אלא' ישהה' מעט' שמה' תעלף' עכ"ל' הרמב"ם. ובמס' שמחות' מקיים' וכל' הנוגע' זו' ה"ו' שופך' דמים' למה' הדבר' דומה' לנר' המטפטף' שכיון' שנוגע' זו' האדם' מיד' נכבה' וכ"כ' הר"מ' והרמב"ם: ו. ו"א' דאין' בר'. והב"מ' כתב' דמותר' מדינ'ה' כל' שאין' החולה' מרגיש' בדבר' מיהו' נר'ין' לזו'ר' בע"ש' סמוך' לשבת' שמה' לא' יספיקו' לקב'רו' אם' לא' בחלו'ל' שבת' ואם' לא' יקברו'הו' א"כ' יטרכו' להניחו' פתוח' הלכך' לא' שרי'ן' להו' לשבת' ממש' ולא' יהא' אפשר' לקב'רו' עכ"פ' יספיק' לחזור' ולמל'לות' התפירה' צריח' קודם' שיכנס' שבת' ע"כ'. ועי'ן' בל"ח' ס"י' תקמ"ז' סע"ף' י"א: ז' אסור' להשמש' הכר' והבכת' בר'. כתב' העט"ו' ותמהני' מ"ש' מהסרת' קול' דופק' ומל'ה' דה"י' לא' עבד' מדי' אלא' שמסיר' המונע' וז"ע' עכ"ל' ולק"מ' דהכא' אין' האיסור' משום' הנוחות' אלא' האיסור' הוא' מפני' שמתנועע' הגוסס' וכ"כ' הדרישה' והב"מ' ע"ש: ב' ח. דודאי' כבר' מת' לדוקא' צעודו' לפנינו' חסוד' גוסס' כתי' לכל' דבר' אכל' לא' כשאינו' לפנינו': ה' מ. מנהג' בר'. והטעם' שיעור' הכל' שיש' בו' מקרה' מות' ולא' יטרכו' להודיע' צפה' ויהא' מוציא' דבה' ועוד' שמלאך' המות' מפיל' במים' טפת' דם' המות'.

נותנין' אותו' על' גבי' חול' ולא' על' גבי' הרסית' ולא' על' גבי' אדמה' ואין' נותנין' על' בריכו' לא' קערה' ולא' מגריפה' ולא' צלוחית' של' מים' ולא' גרגיר' של' מלח' ואין' משמיעין' על'יו' עיירות' ואין' שוכרין' חליצין' ומקוננות' ואין' מעמצין' עיניו' עד' שתצא' נפשו' דמים' ואין' קורעין' ולא' חולצין' ולא' מספידין' על'יו' ולא' מכניסין' עמו' ארון' לבית' עד' שימות' וכו' ואין' פותחין' על'יו' בצדוק' הדין' עד' שתצא' נפשו': הגה' ו' ג' ו"א' דאין' מוצי'ין' לו' (ב) (ג) קבר' אע"פ' שאינו' עמו' צבית' עד' אחר' שימות' (ריב"ש' שם' קי"ד) ואסור' לחלו'ב' סוס' קבר' להיות' פתוח' עד' לנחר' של' ימיו' כדאמרו' ר' יוח' ור' סנה' דבצר' (רבינו' ירוחם' בשם' ר' ר"י' הוסיד' ד"ל) וכן' אסור' לגרוס' למת' שימות' מהרה' כגון' מי' שהוא' גוסס' זמן' ארוך' ולא' יוכל' להספיד' א' אסור' להשמש' הכר' והכסת' מתמחו' (ב) מכה' שאומרים' שיש' נול'ת' מקל'ת' עופות' שארומים' זה' וכן' לא' יזינו' ממקומו' וכן' אסור' לשום' מתחמת' צ"ה' סתת' ראשו' כ"י' שפרד' אכל' אם' יש' עס' דבר' שגורם' עכוד' יול'ת' הנפש' כגון' שיש' קול' לאומו' בית' קול' דופק' כגון' מוכב' עג'ים' או' שיש' (ז') מל'ה' על' לשו'ו' ואלו' מעכבים' יול'ת' הנפש' מותר' להסירו' משם' דאין' צוה' מעשה' לל' אלא' שמסיר' המונע' (י') (הכל' בהגה'ת' אלפסי' פרק' אלו' מגלחין):

ב' ג' ה' מי' שאמרו' לו' ראינו' קרובך' גוסס' היום' שלשה' ימים' (א) צריך' להתאבל' על'יו' ח' דודאי' כבר' מת':

ג' ו' אומרים' צידוק' הדין' עם' יציאת' נשמה' וכשמגיע' לדי'ן' אמת' קורע' האבל': ד' כיון' שנמה' אדם' למות' אין' רשאין' ליפרד' ממנו' כדי' שלא' תצא' נפשו' (ה) והוא' יחיד'. ומזה' לעמוד' על' האדם' בשעת' יול'ת' נשמה' שנאמר' ויחי' עוד' לנצח' לא' יראה' השמת' כ' יראה' חכמים' ימותו' וגו' מהל'ים' מ"ט' (הגהות' אלפסי' שם): ה' ה' מנהג' (ו) (ז) לשפוך' (ח) כל' המים' שאובים' (ד) (ו) שבשכונת' המת': ש. וכתב' צ"ח' כמות' ראה' בזה'ד' שמה' מהמים' ומת' כו' ע"ש' ובא"ח' סימן' מנ"ה' כתב' הרב' שאין' לשפוך' מים' שלנו' מפני' מת' כו' ע"ש:

חידושי רע"ק

(סי' של"ט ע"ב א') וכל' המעמץ' ומ"מ' אם' יש' דליקה' מוציאין' אותו' מהבית' ודליקה' בבית' הצלה' המת' קודם' לטפרים'. קטן' ח' קודם' למת' אכ"י'. ח' ברי'א' קודם' לחי' מוכו'ן' ס"ח' (סי' תשכ"ג) (וע' שנהג"ה): (ג' בלא' הגולה' אור' ד') ע"ד' שימות' א' ח' תוך' ס"ו' יום: (סע"ף' ד') קרובך' גוסס'. (ב' באר' היטב' מה' שהקשה' על' זה' הדבור' באר'ת' הדין' דאך' אשה' על' בעלה' מתאבל'ת' כה"ג' ועמ"ש' לקמן' (סי' שע"ה) בש"ך' (סע"ף') וע' בת' מהדרי"ם' ח"ג' ג' (ג') דהנה' דאין' מתאבל'ין' על' גוסס': (סע"ף' ד') כיון' שצפה' אדם' מי' שיושב' לפני' החולה' כשנוה' למות' ואין' שם' אדם' אחר' שירעד' בענין' המת' לעי'ן' על'יו' מתי' תצא' נפשו' ויפשוט' אבריו' ויעצים' עיני' ויעסוק' בו' והגיע' זמן' תפלה' אל' יצא' משם' להתפלל'. ס"ח' (סי' תשמ"ב): (סע"ף' ה') מנהג' לשפוך'. וטוב' לעשות' כן' אף' לנפול' חוץ' לו' ואף' למת' עובר' כוכבים'. ברכי' יוסף: (עס') לשפוך' כל' המים'. כ"י' בשם' ח' משמש' צדקה' דאם' יש' מה' בשבת' אין' לשפוך' המים': (ע"ן' קק"ט) פת'ת' דם' המת'. ומד"ס' אפילו' ידעבר' שלושה' פת' במים' אלו' אסורה'. ח' בית' יהודה' (סי' מ"ו): (ב"ב"ר') מים' שלנו'. בנהג"ה' א"ח' (סי' ר"ד) כתב' דאם' בידך' על' מים' ושמע' שיש' מה' בעיר' ישחה' מעט' וישפוך' השאר' וע' א"ר' א"ח' (רס"י' ר"ב):

פתחי תשובה

מגמת' ישועה' על' המדרש' כח"כ' הנקרא' שיעות' יעקב' אור' ד' מ"ה' לישב' דמק' וקטו' וכל' ב"ר'ע' בזה'. * ועי'ן' נשנת' שבז"י' מ"ג' סי' ע"ה' ארזות' מול'ה' ש'ל' עמק' לנח'ו' וכל' הרופאים' מיישגין' אותו' עור'ו' ימות' אחר' יום' או' יומים' ק"ן' אומי'ן' שיש' עוד' רפואה' אהת' שאפשר' שירפא' וגם' אפשר' לסיפק' אם' לא' יול'ת' ימות' מיד' מוך' עשה' או' שמים' מי' מיישגין' לחי' שבת' ואל' תפסה' ער'ף. והשני' ק"ד' דודאי' דהיישגין' לחי' שבת' אפי' מי' שכבר' הוא' גוסס' ומש' ויהי' אין' קושיו'ן' אם' לחי' כ"י' והב"ג' קי"ל' דמותר' לחלו'ל' שבת' משום' מי' שגמר' כל'כ'ר' האר'ת'ו' כשז"י' ח"א' סי' י"ג' כ"י' מ"ת' גי'ר' שאפשר' שיע"י' רפואה' או' יתרפ'א' לחי' רעה' ולא' חיישגין' לחי' שבת' ורואה' ברורה' מש"ס' ח' אין' מתמידין' ח"י' ע"כ' ומהו' שם' גמרי' לחי' שבת' כ"י' ומ"מ' נר'ין' לומר' ממו'ן' מאל' דבצר' לפקח' עד' רופא'ן' מומחין' שבעיר' ויעשה' ע"ש' רוב' דעות' הרופאים' עם' הסכמת' האדם' שבעיר' ע"ש: (ב) (ג) עבד'ה' בשם' ר"ח' דמותר' מדינ'ה' לו' וכ"כ' השו"ע' לתוך' ע"ד' מהלכות' א"ר' דין' ח' ב' (א) צריך' להראב"ל'. ועב"ש' בל"ה"ע' סי' י"ו' סק"י' ל"ד' שלמד' מה' דגוסס' אחר' ג' ימים' מעדי'ן' על'יו' להשי' אקטו' וכבר' כתבתי' שבת' ס' דגמרי' ומה"ש' שיעורו' על' א"ר' וכ"כ' כ"י' משכמות' יעקב' סימן' ק"ט' ע"כ' מור' הגאון' מהר"ם' ז"ל' מוחל'קין' וי'על' דללו' הפוסקים' המתמידים' כל'ן' להאכל' בגוסס' אחר' ג' ימים' אינה' כ"ל' דמסור' רוח' מתחל'פ'ן' אף' היכא' שאפשר' אסורה' להנשא' וגם' במים' שאלי'ם' מתחל'פ'ן' ודלו' כהיעבור' בשם' תשובת' הר"ף' שהובל' לקמן' פ' ע"ש' ועמ"ש' ב"ב"ש' ס' סק"א' ע"ד' מוח'ן: (ד) ה' לשפוך' כל' המים'. מנכ' כ"י' ששמעתי' שיש' מי' שהורה' שלא' לשפוך' המים' כשהוא' יול' כמות' יול' כמות' של' עג'ים' ללדמו' אכל' בגולגולתו' המתה' לשפוך' וכן' עיקר' וכתב' עוד' יש' להספק' קול' א'י' ה"ה' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' ביה' שעת' יתרפ'א' ומתקב'ר' להסתור' ומתקרי' כסמא' וככת' עוד' אם' אלו' הם' המת' במים' הללו' אסור' הפס'. ש"ת' בית' יהודה' סי' י"ד' סימן' מ"ו'. ושם' מנכ' דבר' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' ומכ"ס' הע"ן' לעיל' כ"י' קט"ו' (ועמ"ש' ע"ס). ואם' ישאלו' תשוב'ל' במים' הללו' התשוב'ל' אסור'. הרב' ש"ך' דוד' סי' ק"א'. אור' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה' שכתב' לנפול' על' שבת' על' סמא' אלו' עג'ים' כ"י' יש' להחמיר' ולפאר' הכל' ע"כ'. ונראה' דלא' בשל' על' שבת' משה' הללו' אין' לאסור' ידעבר' דשומר' מזה' לא' ידע' דבר' ע"ד' וכו' ודל'ת' בל"ח' ס' מ"ה' ושמעתי' עק' חו"ן' כמה' גדולים'. ומכ' כשהוא' עק' עובר' כוכבים' אפי' מה

ג' ימים ואם הבקיאים טובא אמרו שהוא גוסס קודם מג' ימים הוי איש זה בהכרח מהמיעוט אף שאינו כהמיעוט שחיין ממש דעכ"פ ג"ז דהוא גוסס וחי יותר מג' ימים ג"כ הוא מיעוט.

(ועיין בש"ך סק"ח דכתב על הוספת הרמ"א דודאי כבר מת בזה הלשון דדוקא בעודו לפנינו חשוב גוסס כחי לכל דבר אבל לא כשאינו לפנינו, באור דבריו דהוקשה לו דלשון הוא כחי לכל דבר משמע שהוא אף להחזיקו לחי לא רק לענין חיוב המצות ולגרש את אשתו, וע"ז תירץ דהוא דוקא להחזיקו לחי כשהוא בפנינו ואלו הבנים והקרובים שנמצאו שם רשאים ללמוד תורה ואשתו מותרת לאכול תרומה כשהוא בבית אף שאין רואין אותו, אבל לא לאלו שהם מחוץ לבית, ואף שהיה שייך לתרץ דלא הוי כחי אלא כשרואין אותו לענין דחייב במצות וכל מעשיו קיימין בין בעניני ממון בין בעניני איסור כדחשיבי אינשי הבריאים כדמשמע ריש שמחות שהוא חדוש גדול, ולא קאי כלל לענין חזקת חיים, וצריך לומר דמשמע להש"ך מלשון לכל דבר שהוא מיותר מאחר דחשיב להו בברייתא כל הדברים כדמסיק שם זקק ליבום ופוסר מן היבום מאכיל בתרומה ופוסל מן התרומה ונחל ומגחיל פירש ממנו אבר כאבר מן החי בשר כבשר מן החי וזורקין על ידו דם חטאתו ודם אשמו עד שימות, שנמצא שמה שנקט גם לכל דבר הוא מיותר, דאף שיש דברים שלא חשב בהדיא כגון לענין שיכול לגרש את אשתו באמירתו וברמיותו, ועיין שם בנהלת יעקב שהביא שהר"ן מפרש לשון לכל דבר דהיינו לענין גט דאם רמו ליתן גט לאשתו נתנין ולענין מתנה ולענין שכהן מותר לכנוס לבית שיש בו גוסס, מ"מ הוא דחוק אלא יותר מסתבר שלא נקט הברייתא כולהו דיני אלא שייך איזה דברים שלא קשה כלום כששייר שני דברים וכ"ש כששייר שלשה אף שאין לנו טעם על מה שחשיב למנקט, ואולי נשכח טעמא על מה שחשיב בפירוש אלא רק אלו שנקט שם ואין צורך לתיבות לכל דבר בשביל זה, ובעצם אף שנקט תיבות לכל דבר בשביל ג' דינים אלו דיכול לגרש את אשתו ויכול ליתן מתנה ושיכול כהן ליכנס שם לא מתורץ ממש דהא עדיין יקשה מ"ש הני ג' דהוסיף הר"ן מאלו שנקט בפירוש בברייתא ונצטרך לבקש טעמים על זה, ולכן מפרש הש"ך דבשביל זה אין שום צורך למינקט תיבות לכל דבר אלא שמה שנקט גם לכל דבר הוא לענין שגם מחזיקין אותו לחי אף שלזמן המועט דאכילת התרומה לא ראתה אותו משום דיכולה לסמוך על מה שראתה אותו, חי קודם שהתחילה לאכול התרומה שגם בשעת אכילת התרומה היה חי, שלכן הוקשה לו להש"ך על מה שמתאבלין כשאמרו לקרוב שקרובו גוסס זה ג' ימים מטעם דודאי

לרפאותו ברפאות שמרפאין להולה ממחלה השניה, הנה פשוט וברור שמחוייבים לרפאותו במה שאפשר לו ממחלה השניה אף שלית להו רפואה למחלה האחרת אם שייך לרפאותו ממחלה זו השניה אף שאין לנו במה לרפאותו ממחלה הראשונה, וכמו שכתבתי בתשובה לאחיק שליט"א, ולא ידוע לי טעם להסתפק שלא יתחייבו לרפאותו אם לא יזיק בזה מצד מחלה הראשונה, ואם הרופאים אומרים שלא ידוע להם דאפשר שיויקהו תלוי אם אומרים טעם על הספק יש לחוש לדבריהם ואם אין להם טעם אלא שלא שמעו מזה אף שגם בספרי הרפואה לא נאמר ע"ז כלום לא נחשב זה לספק לדחות דעת האומרים שהיא רפואה אף שהאמירה אינה מרופאים מומחים אלא מסתם אינשי שהם בעלי דעת שאומרים שנרפאו אינשי ברפואה זו ממחלה כזו ממש, והידיעה שהיו במחלה אחת ממש צריך שיהיה זה ע"י רופאים מומחים אבל כשליכא רופאים ממש וגם א"א להשיג רופא ממש מוכרחין להוליקו למקום שיש רופא ממש, ואף שלא ידוע אם אפשר להוליקו עכ"פ צריך להוליקו כי הרי אין יכולים לעשות כלום בלא רופא, ועד שישגיגו רופא צריך להאכילו אם החולה מרגיש שצריך לאכול אבל מה שידוע להם שהם יותר טוב לחולה, ואף שאין זה ידיעה של כלום הרי א"א לעשות אחרת ומוכרחין לסמוך על ידיעת סתם אינשי, אבל אסור להשהותו ותיכף כשאפשר להוליקו למקום שיש רופא ומטעם זה אסור לדור במקום שאין שם רופא.

ה. החלוק בין חולה מוכון ביותר לגוסס, ובמש"כ הש"ך ריש לגוסס חזקת חי כשהוא לפנינו

והנה בשאלתך קראת החולה הנ"ל בלשון גוסס, ואני לא כתבתי בלשון גוסס שעליו נאמר שלא יגעו בו ולא שייך שיתנו ע"ז רפואות וגם לא רפואות למחלות אחרות וגסיסה ניכר למבינים ורגילין בין החולים, וגם א"א שיחיה יותר מג' ימים כמפורש בש"ע יו"ד סימן של"ט סעיף ב' דמי שאמרו לו ראינו קרובך גוסס היום שלשה ימים צריך להתאבל עליו והוסיף הרמ"א דודאי כבר מת וכוונתו בהוספה זו דהוא עדיף מסתם רובא אלא דהוא רוב גדול ביותר מה שגוסס אינו חי ג' ימים, וסובר דברוב קטן לא היו מצריכין להתאבל מאחר שבאבלות מצינו קולות הרבה ולכן הוסיף הרמ"א דודאי כבר מת היינו דמה שמחייבין להתאבל כשאמרו לו שקרובו היה גוסס זה ג' ימים הוא משום דרוב גוססין למיתה הוא רוב גדול מאד שלכן נידון אצלינו כדאי כבר מת, שלכן אם ראינו שנדמה להאינשי המשמשין אותו שהוא גוסס יותר משלשה ימים והוא חי יש לנו יותר לתלות שאינם בקיאין וטועין היו במה שהחזיקוהו לגוסס גם קודם

רבנן בסנהדרין דף ע"ח ע"א שפטור כדאמר שם רבא שא"כ ר"ח בן תרדיון מסתמא הוא סובר כרבנן ולא כר"י בן בתירא, הא הטעם הוא משום שגוסס בידי אדם מדמין רבנן לטרפה ועל טרפה הא חייב בן נח שא"כ גם על גוסס בידי אדם יש לחייב לבן נח אף לרבנן וכ"ש לריב"ב, איברא דברמב"ם שם לא הוזכר אפילו הרג את הגוסס, אבל הוא משום דלא הוזכר אלא טרפה וכדומה שהן אלו שישאל אינו נהרג עליהו אף שאסור אבל גוסס דגם ישראל נהרג עליו כדאיתא בפ"ב מרוצח ה"ז אין שום צורך להזכירו בן נח שג"כ חייב, וא"כ משמע שגם בני נח אסורין ולא מתורץ לדינא לכאורה הא דהתיר להקלצטונירי להסיר הספוגין של צמר ולהרבות שלהבת וכבר הזכרתי זה שהוא צ"ע בתשובה באג"מ יו"ד ח"ב סי' קע"ד ענף ג', ומוכרחין לומר שהוראת שעה היתה במה שהתיר ר"ח בן תרדיון להקלצטונירי שיקרב מיתתו וגם הבטיח לו עוה"ב והסכימו משמיא להוראת שעה זו, וקצת משמע שלא אמר לו ר"ח בן תרדיון דודאי יהיה לך שכר מאחר שאתה עושה טובה גדולה זו שלא אצטער אלא הוצרך להבטיח לו וגם לישבע לו משום שמדינא לא היתה שייך ליתן לו שכר משמיא מקצתם שבעצם הוא חטא ורק מחמת הבטחת רחב"ת וקיום שבועתו נתנו משמיא להקלצטונירי עוה"ב, אך אפשר שהוצרך לזה שלא יסלקו אותו באיזה שכר בעוה"ז והוא רצה דוק בשכר דעוה"ב. עכ"פ משמע שגם בני נח אסורין בהריגת גוססין אבל מ"מ לא איכפת להו לרופאים הנכרים ואף לרופאים ישראל' שאינם שומרי תורה בנגיעה בגוססין או משום דאין יודעין זה או משום דאין חוששין לזה, אבל שומרי תורה יש להם לישמר כשיודעין שלא שייך לרפאותו ורואין שהוא גוסס שצריכין ליוהר מליגע בו. ואנשי חברה קדישא שהיו בכל עיר ועיר אנשים העוסקים למצוה זו לעשות כל הדברים דצריך לכבוד המת משעת יציאת הנפש עד אחר הקבורה כמנהג ישראל שומרי תורה היו בקיאים בזה, וכמדומני שרופאים הרוצים לידע כשנמצאים בבתי חולים שמצוי שם גם אלו שמתים שם יכולים להכיר זה כשישתדלו להיות אצל החולים כשגוטים למוות.

ד. באור החלוק בין נדר טרפה כפהמה שאינו משתנה, ונדר טרפה באדם שתלוי ברפואה דאזתו זמן, והחלוק שבין טרפה לגוסס

וחלוק גדול יש בין טרפה לגוסס כי טרפה הוא שיש לו חסרון באברים הפנימיים כגון שיש בריאה ולב ובני מעים נקב ממש ואף כשליכא נקב אבל הקרומים שלהם הם לקויים ושחופים בין כשאיכא מוגלא בין בליכא מוגלא, ואיכא אברים שלא נטרף אלא דוקא בחסר וביתר ויש דוקא בלקותא וכמבואר ביו"ד

נמי אין להוציא את הראשון שנמצא שם אף שחיינו הוא רק חיי שעה לפי אומדנתם, שהרי גם להציל ודאי אינו מחוייב החולה בנפשו, ורק קודם שהכניסו לשם את החולה דהוא רק לחיי שעה יש להכניס תחלה את החולה המסוכן שיש לרפאותו תחלה אף שבא לשם אח"כ אבל הוא דוקא באופן שלא ידע החולה המסוכן שלפי אומדנות הרופאים א"א לרפאותו דאם ע"י זה יודע שא"א לרפאותו הרי יתבעת שבשביל זה יש לחוש שיקרב מיתתו ויטרף דעתו שאסור בכל אופן, ומחמת שיותר מצוי שאינו יודע מצבו דהא זהירין מלגלות לו, וגם אסור לגלות לו, לכן יש להקדים להכניסו לחדר היחידה למי שבא תחלה, ואף כשהחולה יודע מצבו נמי יש לחוש שיטרף דעתו שיאמר שכבר מחשבין אותו כמו שאינו שאין מתעסקין עמו, שלכן למעשה כמדומה שרחוק הדבר שלא יגרע מצב הראשון כשיכניסו קודם את השני וממילא יש להם להכניס את מי שבא ראשון אף כשהחולה דסוברין שא"א לרפאותו בא תחלה, אבל צריכין למצוא עצה שלא יחסר טפול הצריך גם לשני אף כשהיה במקום אחר אם אפשר.

ג. בהא דצריך להזהר מנגיעה בגוסס

ולענין סימני גסיסה שמעתי שהרופאים אין מכירין בהם, ואולי הוא מחמת שמצד ענין רפואה ליכא חלוק שאין אומות העולם חוששין להא שיבא מצד הנגיעה והטיפול בו אבוד נפש, ואין סוברין שיש איסור ועולה בזה משני טעמים, חדא דאין יודעין שאסור ליגע בגוסס והנוגע בו ה"ז כשופך דמים, כדתניא במס' שמחות פ"א ה"ד ונפסק ברמב"ם פ"ד מאבל ה"ה והובא בש"ך יו"ד סימן של"ט סק"ה, ועוד דאף אם יודעין זה לא איכפת להו ברציחה כוונ' דע"י נגיעה לגוסס, ואולי ליכא איסור זה לבני נח, דהא איתא בע"ז דף י"ח ע"א בעובדא דר' חנינא בן תרדיון שגזרו עליו מלכות רומי לשרפו על שהיה עוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא גשמתו במהרה ולא רצה הוא לפתוח את פיו כדי שתכנס בו האש וימות מהרה מטעם שאסור לחבול בעצמו, וכשאמר לו קלצטונירי שאם ירבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבו יביאנו לחיי העוה"ב השיב לו הן וגם נשבע לו ויצתה בת קול שר"ח בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העוה"ב, ואם היה גם לבני נח איסור רציחה בגוסס אף שלא אפשר שיחיה אלא רגעים היה אסור גם הקלצטונירי לעשות זה וא"כ משמע שלבני נח ליכא איסור זה. אבל הא ברמב"ם פ"ט ממלכים ה"ד איתא שבו נח חמור שנהרג אף כשהרג טריפה וא"כ כ"ש להרג גוסס שאף ישראל נהרג עליו, ואף שעל גוסס בידי אדם סברי

סימן שלט(1) דיני הגוסס (ואמירת צדוק הדין)

סעיף א (א) הגוסס, (ב) הרי הוא כחי לכל דבריו. אין קושרין לחייו, ואין סכין אותו, ואין מדיחין אותו, ואין פוקקין את נקביו, ואין שומטין הכר מתחתיו, ואין

נשמת אברהם

ואולי צריך לאמר שמדובר על חולה שנמצא בשלב אחרון של מחלתו שאין לרפואה עוד כדי לרפאותו ושעליו קיבל הרופא פסק ממורה הוראה מובהק שמותר לא לנסות להחיותו במידה שיהיה דום לב או הפסקת נשימה (DNR) (עייין לקמן ס"ק 22 עמ' תצח). רופאים בעלי נסיון ואנשי החברה קדישה עם נסיון מרגישים שהחולה נמצא בשלבי גסיסה אך בכל זאת גם אחרי שרופאים ואחיות מנוסים קובעים שהחולה גוסס, יכול הוא להמשיך לחיות כמה ימים - גם יותר משלושה. עם כל זאת צריכים לקבוע את הזמן שמתחילה הגסיסה כי קשור במצב זה הלכות למעשה - ראה לקמן ס"ק ג.

2. ההבדל בין גוסס בידי שמים ומרפת. איתא בגמ'¹⁰: אמר רבא הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור, בגוסס בידי שמים שהוא חייב, לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם, מר מדמי ליה לטריפה ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים. מאן דמדמי ליה לטריפה מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים, גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה, ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי

(א) הגוסס.

1. הגדרתו. כותב הרמב"ם¹: ידוע, והוא שקול גרונו נשמע בשעת המיתה. אך הגר"י קאפח זצ"ל מתרגם: שהוא בנשימותיו האחרונות. התוס'² כותב דהגוסס מסתמא אינו יכול לדבר. המתרגם ברמ"א³ כתוב: פי' תרגום על צד תאמנה על גססיתן⁴ כלומר על חזה שלהן וענין גוסס הוא שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה. ובמקום אחר⁵ כותב: פי' מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה שזה יקרה סמוך למיתה.

הפרישה⁶ - על מה שכותב הטור: מי שאמרו לו ראינו בנך או אחיך גוסס היום שלשה ימים הוא בחזקת שמת וצריך להתאבל עליו - כותב: דמשמע דדרך גסיסה להיות שלשה ימים וראה בשו"ע⁷ ופ"ת⁸. אך בפ"ת⁹ כותב: ואין מעידין על הגוסס לעולם ואין חילוק בין גוסס שעה לגוסס ג' ימים.

אינני מכיר הגדרה מדוייקת של המצב של גסיסה וכששאלתי את הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מה - הלכה למעשה - נקרא גוסס, ענה לי: אתה הרופא, עכ"ד.

ציונים והערות

- (1) פי' המשניות ערכין פ"א מ"ג מובא גם בחיו"ט שם
 (2) קדושין ע"ב ד"ה לא (3) אהע"ז סי' קכא סעי'
 ז (4) תרגום יונתן על ישעיה ס ד על גססין יתנסבן
 (5) חו"מ סי' ריא סעי' ב (6) כאן ס"ק ה (7) כאן
 סעי' ב (8) כאן ס"ק ג (9) אהע"ז סי' יז ס"ק קלא, ע"ש בדבריו (10) סנהדרין ע"ב ע"א רמב"ם הל' רוצח
 פ"ב ה"ז"ח

סימן מ

כ"ה כ"ח שנת חש"ת,

לכבוד הרב הנאמן הגדול
מהר"ר חיים מיוזליש שליט"א,

באשר לשאלת נאם הרופאים החליטו על חולה מסיכון,
שכוא ודאי בן מת רח"ל, וכוא סובל
יסורין נוראין, כאם נשחר למנוע לבזריק לו באינסלין,
ועיי' וקרנ מחחו, ועיי' בניף ידו להשיב חשונה ככלכה,
שאין למנוע לבזריק לו את האינסלין, כי אף שברופא

קצת כי אין תקיח לחיים, אבל אין להחייש מן הרחמים
אפי' צהרצ מיונה ט של ליארו, רופא כל נשר, ומפניא
לעשות, יאיתי שאל אחיה דפי, גם כי לא די כוא.

ב) ואה"ר לא זכיתי נעמוד על סוף דבריו, אם כנודן
כיא בחילה שברופאים אימרים עליו נאש
ושכוא ידאי בן מת, וסובל יסירין טראים, איך מנב
כה נא יתייהם ניחם גופם, אם ננוסם שהוא כחי וכל
דבריו נכל זאת מחירין צו כפרת כמניע, כיש נודון
כה, שכל כרופאים אימרים עניו שכוא בן מת ודאי,
שכוא יוחר מעוסם איך נא מהיר לו כפרת כמניע,
שאף שקי"ל לעונם אל יתייש אדם מן הרחמים, ברי
כהירו ננוסם כפרת כמניע, אף שכוא כחי לכל דבריו,
ולא אסרנו מעים כעעם דאל יחייש אדם מן הרחמים.

ג) והדבר פשיט, דה שאלו אל יחייש אדם מן
רחמים, כייט לענין בקשה רחמים לחוד,
שעל האדם להמשיך בבקשה רחמים על החולה, אפי'
עד שיפס האחרונה, אולי יקרה א"ח נם, ותתקבל
תפלתו אבל האדם יראה לפינים ואם נאמת רואים כי
אפסה תקות בחיים ממנו, ואלו רואים שכוא סובל
יסורין גדולים, ודאי שאין למנוע על הגם, לבוסוף לו
עד אשר פיי מיני רפואית, שאז כוי כעפס בידים
ללעדו, ועוד יוחר לכיוה נשנ ואל העשה, לא לעשו
בידים פיי כרפואה, ולמנוע על רחמי שמים שהוא מחיב
חיים אבל למנוע על הגם לעשו בידים דכיו לא אמרו
אדם משולם.

תשכב אבא שאול בן בטנית [א]. [אחד חלה למות] והיה מבקש מיהודי אחד שילמד לבנו קדיש [ב], ועוד בקש ממנו שלא יניח לאשתו בן חורין [ג] אמר (א) בעצתי לא תהיה והאיך אנו יכולים לעשות והיה בן חסיד אומר קדיש על המת והיה קשה מאד ללמדו קדיש [לזה בן המת] ובן החסיד הוא אומר קדיש, אמר לו מכל מקום מצוה היא ללמדו קדיש ולומר הקדיש לבן המת.

תשכג איין גורמין לאדם שלא ימות מהרה [א] כגון שהיה אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת מסירים החוטב משם. ואין משימים מלח על לשונו כדי שלא ימות [ב], ואם גוסס ואומר אינו יכול למות עד ששימדהו במקום אחר אל יזוהו משם.

תשכד אע"פ שאמרו [א] אדם גוסס אין מזיזים אותו ממקומו. אם יש דליקה אין מניחים אותו בבית ומוציאין אותו [ב] אם יש דליקה בבית ויש מת מוטל בבית ויש ספרים ויש ספוק [ג] להציל שניהם יציל המת קודם. אם מת אביו ומוטל בבית וקטן חי יציל הקטן החי אע"פ שיודע שאביו ישרף. טריפה ואחד חי בריא [וספק להציל שניהם] יציל החי הבריא [ד].

פירוש

תגבה אשתו כתובתה שימכרם בחייו מחמת שהיה שונא לאשתו והשיב לו החכם בעצתי לא תהי' למכור הנכסים ועוד שאל לחכם אודות מה שביקש שילמוד לבנו קדיש והי' קשה מאד ללמדו ובאותו פעם היה בן חסיד אחד אומר קדיש ג"כ אם הוא יוצא בזה שיכוון בן החסיד לזכות למת בזה א"ל החכם שאעפ"כ יטריח עצמו וכו'.

תשכב (א) חסר כאן וצ"ל ושאל לחכם אמר לו בעצתי לא תהיה וגם שאל לו האיך לעשות שהיה קשה מאד ללמד קדיש לזה בן המת ובן החסיד אומר קדיש של מת ג"כ וא"ל אע"פ שבן החסיד הוא אומר מ"מ וכו' ור"ל שבקש ממנו שילמוד לבנו קדיש ועוד בקש ממנו שלא יניח לאשתו נכסים בני חורין אלא שונפ"מ לפעמים שלא

מקור חסד

תשכב. [א] צ"ל היה אומר לבניו קברו אותי תחת מרגלותיו של אבא וכו', והיא במס' שמחות פי"ב. [ב] ע' מחזור ויטרי מוצ"ש סי' קמ"ד, והנה בגמ' לא מוזכר קדיש יתום וע' ביבמות ס"ה ב לא בעי איתתא חוטרא לידא ומרא לקבורה ולא אמר בעינא מי שיאמר קדיש וראה שם קב"ב רע"א רש"י ד"ה תלתא ריגלא בשם הגאונים, אמנם מבואר במס' סופרים פי"ט הי"ב ורמו לדבר בברכות ג' ע"א בשעה שישראל נכנסין לבכני"ס ובמד"ר ועונין יה"ש הגדול מבורך הקב"ה מנענע, בראשו וכו' ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם כו', וע' זתר ויחי רל"ח ב, וזהר חדש אחרי מ"ט א, ובריב"ש סי' קט"ו ומנורת המאור נר א כלל א ח"ב פ"ה. [ג] בס"ח מקי"נ סי' שיי"ד שלא יניח לאשתו כנען בן חורין כו' [יעוין בכ"מ ע"א א אשה אינה קונה את העבדים כו' כאן בעבד עברי וצניע לה כאן בעבד כנעני דפריץ לה] והאיך אני יכול למחותה והיה בן חסיד אומר קדיש, והיה קשה לו מאד ללמדו קדיש כדי שיאמר קדיש ובן חסיד היה אומר קדיש, אמרו לו מכל מקום מצוה ללמדו הקדיש ולומר הקדיש לבן המצוה.

תשכג. [א] ע' שבת קנ"א ב. [ב] ברמ"א יו"ד סי' של"ט סע' א שאם יש מלת על לשונו מותר להסד המונע אולם רבינו הכא כתב רק שלא לשים על לשונו ולא אמר להזיז פתוח פי הגוסס ולהסיר וע' שו"ת בית יעקב סי' נ"ט ושבות יעקב ח"ג סי' י"ג.

תשכד. [א] שבת קנ"א, שמחות פ"א. [ב] ע' מג"א סי' של"ד ס"ק ל' ובאה"ט שם (רמ"א). [ג] בס"ח מקי"נ סי' שט"ו ואין ספוק להציל שניהם כו', [ד] עיין מגדול עוז להגיעב"ק

אכן בוחן סנה אי אות ע"ז מהמאירי,

שפחה באור שכינה בים ובמתן תורה מה שלא ראה יחזקאל בנבואה [ג] לכך נאמר ונזכה כלנו במהרה לאורו (שערבים זה לזה) והלכך אומרים ברכנו אבינו כלנו כאחד וכתוב (ישעי' מ' ה') ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר.

רלד מעשה באחד שחלה בא הרופא אצלו לרפאותו אמר לו אם תשתה מים תהיה בסכנה ואם תאכל מאכל פלוני תהיה בסכנה בנפשך [א] ואמר לבנו תן לי מים ואותו מאכל פלוני ואם לאו לא אמחול לך לא בעולם הזה ולא בעוה"ב אמר לו הקהל אל תהי חושש בדבריו [ב]. אל יתנו לגוסס לאכול [ג] כי אינו יכול לבלוע אבל נותנין בפיו מים שמוצצין מן שלוויא שלבג"א שנ"א בלע"ז ויכתשוהו וימוצו המרק ממנו ונותן בפיו שיוכל לדבר, ואין צועקים עליו בשעת יציאת הנשמה כדי שלא תחזור הנשמה ויסבול יסורים קשים [ד] עת למות (קהלת ג' ב') למה תוצרך קהלת לומר כן אלא כשאדם גוסס כשנפש אדם יוצאה אין צועקים עליו שתשוב נפשו כי אינו יכול לחיות כי אם מעט ימים ואותן ימים יסבול יסורים. וכן למה לא אמר עת לחיות לפי שאין זה תלוי באדם (א) כי אין שלטון ביום המות.

פירוש

בריה עולם

תורת חיים כו' ומפרש מה הוא האור פניו שהיה בשעת מתן תורה ראתה שפחה כו' ויאמר עוד לכך נאמר ונזכה כולנו במהרה דייקא לאורו.

רלד. אם תשתה מים תהיה בסכנה וכו' אבל אם אין סכנת אף שהוא מזיקו ישמע לו סהריי מולכו ז"ל בתשובה כ"י.

רלד. (א) ר"ל לפי מש"כ הפי' של עת למות שלא יעשו פעולה שלא ימות דהיינו שיצטקו עליו כו' ובוה מתרץ דלכך לא כתיב עת לחיות דמשמע שהקרא אומר שעת היא לסעמים שיעשו פעולה להחיות וע"ז אמר שזה א"א לפי שאין זה תלוי באדם.

מקור חסד

יתרו פ"ג אם היו חסרים אחד אינם כדאי. [ג] מכילתא בשלח י"ד ב, זהר בשלח סי' ע"א, שם ס"ד ב, יתרו פ"ב רע"א גיצוצי אות א, שם צ"ד רע"א ובויקרא כ"ב ב. **רלד.** [א] ע' בס' יד שאול סי' ר"מ ס"ק י"א שביאר דברי דבינו שלא כמהר"י מולכו שהביא הגהיד"א (מק"ח). [ב] ע' סנהדרין צ"ב א כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו כו' ר"ל שאם מבקש דבר שהוא לרעתו אסור למלא שאלתו אם כי הוא מבקש הדבר והביאו ראייה מדכתיב כי עם לא בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו הכונה שאם מתפלל על דבר שגלוי לפני הקב"ה שזהו לרעתו או הקב"ה כובש תפלתו עמש"כ לעיל סי' י"ח מקו"ח אות לג, וכן אם אביו דורש מה שלפי דעת הרופא היא סכנה לו אסור למלא דרישתו, וראה בס' לקט יושר לתלמידו של בעל תרומת הדשן (ח"ב ע' ל"ז) שהביא כי התה"ד הזכיר דברי הס"ח אלו כשסיפר מגזירת וינא הי"ד שהיו מענים את רבו מוהר"ר אהרן זקוצ"ל. וכשבא מהעינוי שאל כמה פעמים לשתות מים לבסוף נתנו לו ימיד אחר השתיה נתבקש בישיבה של מעלה הי"ד, ובמשנ"ח משו"ת מהר"י אסאד יהודה יעלה או"ח סי' ק"ס בחולה שרצה להחמיר על עצמו דאכול מצה ומרור שאין לך מצהכ"ע גדולה מזו כיון דכתיב ושמרתם באד לנפשותיכם ע"ש, א"כ ה"ג בנידון דידן הוי כצוה לו אביו לעבור על דברי תורה שאינו מחויב לשמוע לו, ולסמ"ש בשט"מ ב"מ ל"א דכל שאין הנאה לאביו אין הבן מחויב לכבדו ע"ש ובס' יד שאול סי' ר"מ אות י"א א"כ מכ"ש אם יזיק לו אע"פ שאין בו סכנה שאינו צריך לשמוע לו. [ג] ע' להלן סי' תשכ"ג. [ד] ע' כתובות ק"ד א בפטירת רבינו הקדוש אישתיקו מרחמי ונת נפשיה, ובנדרים מ' ע"א ד"ה אין מבקשין כו' ובב"מ פ"ד סע"א בעי רבנן רחמי עליה ונת נפשיה ועמש"כ בס' נפש חיה סי' רצ"ב.

שנאספו ע"י חיל הכיבוש האמריקאי ונמסרו להם, לא עלה על דעתם לשלול את החפצים מבעליהם האמתיים. הם קבלו את זה על מנת למוסרם לבעליהם כשיתברר להם מי המה והתזיקו אצלם שנתים את ספרי התורה כי חשבו אולי במשך הזמן יבואו הבעלים לדרוש את שלהם, וא"כ גם אחר כך כשחילקו את ספרי התורה ותשמישי הקדושה למוסדות להשתמש בהם היה גם כן לפי רוח זה, באופן שמלבד התקנה הנ"ל י"ל גם משורת הדין שייכים לבעליהם.

ובדבר דרישת הנתבע מהתובע סך — חמשים ל"י עבור ההוצאות שהוציאו על כתר — התורה, בית — הדין רואה דרישה זו כמופרזת מאד, וסכום ההוצאות שיש לזקוף על חלק כתר התורה, הרי כבר קבלו את המגיע להם בזה שהשתמשו כל הזמן בכתר התורה של התובע, ואם כי דבר זה במחלוקת שנויה במי ששתמש בחפץ חבירו, לא על מנת לגזולו, אלא להשתמש בחנם אם הוא חייב לשלם דמי שימוש (ע"י מחנה אפרים הל' גזילה סי' י"ב). אמנם בנ"ד שעיקר יסוד הדין — שהתובע זוכה בכתר — בנוי על אותה התקנה הנ"ל, והנה הקה"י (הו"ד בפ"ת באה"ע סי' כ"ח סק"ד) פסק דכל זמן שלא בא הנגזל לדרוש את החפץ שלו, יש רשות להמחזיק להשתמש בחפץ לכתחילה אפילו לאוכלו ולמכרו, א"כ כל מה שהוציאו היה לטובתם ובשלהם הוציאו, ואין לחייב את התובע בשום דבר.

נגנבו יחזור זה הספר למקומו עכ"ל, נראה ג"כ דהכוונה הוא, או בזמן מלחמה שלקחו במצות המלך ממדינת האויב, או באופן ששייך במצות המלך משום דינא דמלכותא.

אבל ג"ד דומה למ"ש הרא"ש בפירושו לנדרים כ"ח במוכס שאין לו קצבה הא לאו דינא הוא דדוקא בדבר שהוא שוה לכל בני המדינה יש לו רשות לעשות, אבל לא בדבר שאינו שוה, למעט לזה ולהרבות לזה, וכ"כ בש"מ בנדרים שם ואומר ר' דלאו דינא דמלכותא דינא אלא כשמשוה מדותיו על כל בני מלכותו, אבל אם משוה למדינה אחת לא הוי דינאיה דינא כדתגן בגיטין לא היו סיקריקין ביהודה מהרוגי מלחמה ומפרש דין סיקריקין דאגב אונסי' גמר ומקני ואי לאו משום דאונס לא גמר ומקני אעפ"י שמצות המלך היתה עכ"ל, ואפילו להחולקים ע"ז, נראה דהא כל הטעם דדינא דמלכותא דינא, הוא מטעם שהמלכות נותנת זכות ישיבה לישראל על אדמתם כמ"ש הר"ן בנדרים, וא"כ בנ"ד שהתכנית של הצוררים היתה לחסל את העם היהודי לגמרי ושללם לבז, הרי הדבר פשוט שאין בזה משום דינא דמלכותא כלל, וא"כ גם נדון דידן נכלל באותה התקנה שתיקנו להחזיר לבעל החפץ כשבא לידו מסיבת גזילה ושוד, אפילו אחרי שנתיאשו הבעלים מהם.

נוסף על זה, לפי תוכן המכתב שקבלנו מהג'וינט יש להניח כי אותו המוסד שטפל בתשמישי קדושה

סימן ריח

אם מותר לחולה לקבל השתלת לב

בס"ד, ב' שבט תשנ"ב

לכבוד ידידי הרב הגאון המובהק מהור"ר שרגא פייוול כהן שליט"א
ברכה ושלו' רב

מפקחין עליו הגל בשבת, אבל הרמ"א פסק שאף בכה"ג אין הולכין אחה"ר (אחר הרוב), ונקטינן להלכה כהרמ"א כמ"ש במ"ב סי' שכ"ט.
אך בעיקר הדין דאין הולכין בפיקוח נפש אחה"ר כ' הפמ"ג יו"ד סי' ק"י (שערי דעת סקל"ז) וז"ל:

ע"ד השאלה אם מותר לחולה לקבל השתלת לב הואיל ועי"ז שמסכים לקבל הוא גורם לקצר ימיו של התורם וכמו שהאר"י כת"ר בזה, ואף שלדעת הרמב"ם, וכ"פ בשו"ע אה"ע סי' ד' בתינוק הנמצא בעיר שרוב תושבי' נכרים שהולכין אחה"ר ואין

מגוסס", א"כ תרווייהו איתנייהו ב"י ומה ראינו מהתם להכא, ועוד הלוא משנה ערוכה היא בשבת קנ"א "המעצם עם יציאת נשמה ה"ז שופך דמים", ול"ל להביא ממרחק ממס' שמחות.

אכן בשמחות פ"א שנינו "אין מעצמין את עיני הגוסס, הנוגע בו ומזיזו ה"ז שופך דמים שהי' רבי מאיר אומר משל לנר כו' כך כל המעמץ את עיני הגוסס מעלין עליו כאילו — ולפי"ז ע"כ צ"ל דהא דקתני גוסס בכל גווני גוסס מיירי גם בגוסס בידי אדם [ייתכן דגם בגוסס בידי שמים ההורגו סמוך ליציאת נפשו לאו בר קטלא הוא, וצ"ע בזה] ומזה הוכיחו דכל עוד ונשמתו בו אף דזוטר חיותי' המקרב מיתתו יש בו משום שפיכות דמים, ה"ה נתרוצץ מוחו, והאי דינא דמחללין עליו את השבת איננו תלוי בהורגו אם חייב מיתה כמ"ש הרמב"ן הובא דבריו ברא"ש שלהי יומא, דמשום סכנת עובר נמי מחללין.

ומעתה מ"ש הרמב"ם פ"ב מהל' רוצח: "השוכר הורג להרוג חבירו ... או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצ"ב ... עוון הריגה בידו וחיי"מ לשמים ...", ובפ"ד שם: "אע"פ שיש עוונות חמורין משפיכות דמים, אין בהם משום השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים, וה"ה לא הרג בידיו אלא סיבכו", יש לדון שאין הדברים אמורים במי שנתרוצץ מוחו וכיוצ"ב וכנ"ל, [זאת ועוד, אם הוא לא הי' נרשם להשתלה — אחר הי' בא במקומו, אמנם אחרי שהכינו אותו להשתלה אם הוא הי' חוזר בו הרי הי' לוקח זמן עד שיכינו אחר במקומו וא"כ נמצא שעל ידו מקצרים ימיו אך כ"ז אם הוא הי' עושה הפעולה בידיו בעצמו אז בודאי מעלין עליו כאילו הוא נוטל נשמתו, אבל אם אנו דנין על גרמא עלינו לדון באופן כללי והרי אילולא הוא, היו מבצעים את ההשתלה ללא כל איתור].

לפי כל האמור נראה שיש מקום לסמוך על רוב בנדון שלפנינו [מובן שזה לפי מ"ש כת"ר לדמותו להרמ"א אה"ע סי' ד' סעי' ל"ד, היינו שאין בזה משום קבוע לגבי שאר איסורי תורה].

והנני בזה ידירוש"ת

יוסף שלו' אלישיב

"הא דפסק הרמב"ם פ"ב מהל' שבת פירש א' מהם כ"ז שנשאר בקביעות מפקחין, קל הוא שהקילו רבנן ולא מד"ת עי' מ"מ שם, וי"ל איך התירו לעבור על ד"ת בקום ועשה וצ"ע וי"ל ע"ש, והר"ן בשלהי יומא כתב: "פירוש מקצת מהן כלומר א' מהם אע"ג דמדינא כיון דנייד הו"ל למימר דמרוכא פריש אפ"ה כיון דקביעות נשאה במקומה משום חומרא דפיקו"נ דיינינן ליה כמחצה על מחצה, וספק נפשות להקל, אבל פרוש כולהו והלך א' מהן לחצר אחרת ונפלה שם מפולת עליו, כיון שהקביעות לא נשאה במקומה לא סגיא חומרא דפיקו"נ כולי האי דנימא דאפילו בכה"ג מפקחין", משמע דזה כגדר האמור בסופ"ק דכתובות לגבי יוחסין דבעינן תרי רובא להוציא מחשש קבועה, ועכצ"ל כן דאל"כ מה ההבדל בין האי רובא להאי רובא, ובפרמ"ג או"ח סי' שכ"ט כתב דיש לספק הא דאין הולכין בפ"נ אחה"ר אם דווקא באיסור שבת במשאצ"ל למ"ד דרבנן הקילו בו הא במלאכה ד"ת הולכין אחה"ר, והעד לכאו' דפירשו כולן הולכין כו' והתוס' שכ' ביומא פ"ה וחי בהם משמע מה"ת אין הולכין אחה"ר, א"כ מאי שנא פירשו כולה" [ומ"ש שם דמפקחין איכא משאצ"ל עי' ר"ה ל"ב ברש"י דמ"ש מפקחין דאין בו אלא משום שבות].

עוד יש לדון במ"ש ביומא דף פ"ה מי שנפל עליו מפולת לא מיבעיא ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק כותי ספק ישראל — מפקחין, מצאוהו חי פשיטא לא צריכא דאפי' לחיי שעה, לפי פשטות הסוגיא הרי האי חידושא דאפי' לחיי שעה מפקחין מיירי במצאוהו, היינו דאין לנו ספק מי הוא.

והנה בשו"ת שבות יעקב סי' י"ג [וכן הביאור הלכה בסי' שכ"ט] הביאו מ"ש הסמ"ג והסמ"ק וז"ל: "אם מצאוהו חי אע"פ שנתרוצץ מוחו ואינו יכול לחיות כי אם חיי שעה מפקחין עליו ומוציאין אותו לחיי שעה כדאמר במס' שמחות המעצם עיניו ה"ז שופך דמים" עכ"ל, והדברים צריכים ביאור מהי כוונתו כמה שהביאו סייעתא למי שנתרוצץ מוחו מהא דשנינו במס' שמחות אין מעצמין את עיני הגוסס, הלוא בגוסס בידי שמים קיי"ל בסנהדרין ע"ח ההורגו נהרג עליו, ובנתרוצץ מוחו ה"ה טריפה וההורגו פטור, ועי' ביאור"ל שם: "מרוצץ נמי גוסס הוא וגרע

יכול להתקיים גם ע"י נשים מח"ק שלהם, וענין עשרה אנשים לא מוזכר כלל בשו"ע והוא בודאי תוספת מזוה ולא שמענו דנהוג כן גם בנשים.

ג. בענין הנוסחאות ששאל כבודו נ"י שבלווי המת בלילה או צימים שאין אומרים תחנון שצירושלים ת"ו אומרים רק המשנה דעקב"א בן מהללאל, והוא רחוס (ודולגים לדוק הדין) ובני ברק אומרים לפני הפ' והוא רחוס גם פסוק איוב, השם נתן וגו'.

וכן מה שבני ברק אחרי שמכניסים הבנים לתת עפר על העיניים אומרים הפ' כמנהג ירושת"ו ויוסף ישית וגו', ופה בני ברק אחת מוסיפים הפ' כי עפר אמה וגו' ושאלתם אם להניח המנהג כן, פשיטא להניח כן המנהג, דאין בהוספה זו שום מגרעת, וכן מה שאתם מוסיפים צימים שכן אומרים תחנון ואומרים לדוק הדין גם קפיטל ט"ז מכתם לדוד, פשיטא דאתם יכולים להמשיך כן.

ד. בענין זמן הקריעה דאח"כ רוצים לקרוע לאצלים אחרי יציאת הנשמה שהוא שעת חימום, וכמה אצלים רוצים דוקא בשעת הלוי, אם להניח להם כן או צריך להשפיע עליהם לפנות בשעת חימום הגדול דהיינו בשעת פטירה. ידא"ה לענ"ד דלכתחלה לעורר אותם כי עיקר שעת חימום הוא שעת פטירה, ובפרט אם עומדים שם בשעת יציאת נשמה כמבואר בפוסקים סי' ש"מ, וכבר נאמרו טעמים ע"ז מדוע מאחרים, וי"א משום שלא כל המחויבים בקריעה היו צעם הפטירה ונתחדש מאד החימום צעם שכולם קורעים בשעת יציאת המת, מכ"מ לכתחלה ודאי יעשה כהלכה בשעת פטירה.

ה. בענין אם אומרים בקריעה ציום השביעי מקצת יום ככולו או דאין זה מיסוד דיני אצלות דאומרים מקצת היום ככולו, כבר דרכינו להורות כדעת הגאון מהרש"ם שהוכיח דאין אומרים בקריעה מקצת היום, וחייב בקריעה עד סוף יום השביעי אבל שו"ר דמפקפקים על ראית המהרש"ם [ע"כ חומרא זו אינה עכ"פ מעיקר הדין].

ו. מה שנחשור כב' בענין דנהוג היום דעושים השורה לניחוח האצלים בחזרה מהקבורה סמוך לכניסת בית החיים ורק שמה פושטים הנעלים, האם למחות בהם היות האצלות מתחיל כבר עם כסוי הקבר.

אומ"ר בתשובה אפ"י שהאצלות מתחיל עם סתימת הגולל הלא מבואר ציו"ד סי' שע"ה ס"א דמעיקר הדין אין חולצים מנעלים רק עד שיגיעו לביחם, ונהי דלא נוהגים כן (כנראה משום שזוה"ז ע"פ רוב לא הולכים ברגל) מכ"מ כנראה דהמנהג לחלוץ הנעלים בשורה הוא דרך פשרה במנהג ויש לו מקום (דממקום הקבר עד השורה הולכים רגלי ולפעמים גשמים) ועיין יו"ד סי' שע"ו ס"ד, לפנין זמן חליצת מנעלים זוה"ז יע"ש.

ז. אשר שאל כב' באיזה מדה צריכים אנשי ח"ק לבטל שיעור תורה קבוע, אם יש לכל ליה לכה"פ ארבעה אנשי ח"ק מתעסקים.

התשובה ברורה דאם אנשי ח"ק הנוכחים בשעת לוי מספיקים לעשות כל פעולותיהם גם בלעדו אין חיוב, מלבד אם יש עליו חיוב חיוב מזד הלוי עזמה. ח. אשר שאל דמה המרחק של קברי ילדים אחד מהשני אם הוא פחות מו' טפחים כאשר נוהגים במקלות מקומות.

הגה כבר כתבתי בשבט הלוי ח"ה סי' קע"ז דלענ"ד אין לחלק להלכה בין ילדים לגדולים, איברא יש צדדים שלא צריך כל הו' טפחים כאשר הערומי שם בעניי יע"ש"ה.

והרני ידירו דוש"ת, מצפה לרחמי ה'.

סימן רמה

ב"ה, אפרו חג שבועות תשנ"ד לפ"ק.

כבוד ידידנו המפואר הרב הגאון השלם בתו"י בן גדולים כש"ת מוה"ר שמחה ברנב לייזרוון שלישי"א בעיה"ק ירושלים ת"ו.

אחדשה"ט וש"ת באהבה,

אשר הניע לפני עני, שנשאל מרופאים שומרי המצות, שמעשים בכל יום כאשר בחדר מיון של צ"ח נתנאים חולים שהם נוטים למות במצב של גקיסה, אשר הדין במשנתנו שבת קנ"א ע"א, וברמב"ם פ"ד ה"ה מאבל, וציו"ד סי' של"ט ס"א דהנוגע בו ומזוה ה"ז שופך דמים, ומיטתו מוטלת במקום אשר קשה להעביר דרך של זה חולה אחר, שצריכים לקרצו למכוונה או להעלותו למחלקה, והמצב הוא שאם לא נזיז את מיטתו של הגוסס לפעמים נמנע הצלה ודאית של אחר וכו' והמקרים שריחים אחרי תאונה ר"ל וישנם הרבה נפגעים, וכבודו נז"נ בזה צדרכי ההלכה אך צ"ז לא נגע לעצם ההכרעה עם כל מקומות שצ"ן במכתבו, ואני בתומי אלך בקיצור שורש ההלכה.

הגה בכל מה ששנינו ונפסק להלכה דאסור לנגוע בגוסס ולהזיז בו, נשנה כשנוגעים בגוף הגוסס כמו אין מעצמין עם יציאת נפש או אם יאל אחד מאזכרו מהמטה וכדומה, לא כן כנ"ד אם לא נוהגים בגופו אלא הוא מוטל במטה, ואם המציאות כך שאפשר להעבירו למקום אחר בלי לנענע אותו כלל אזלי יש מקום דלא חל איסור זה, אלא

סימן רמו

ב"ה

כבוד אהובי מחו' הרב הגאון המפ' לשרית כש"ת ר' אשר יעקב ועסטהיים שליט"א.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר,

מחותנו בני הגה"צ ר' אברהם אלי' ג"י הראה לי הפקס בענין העברת הנפטור ר' גדלי' דוד ז"ל מנויקסטל לא"י ואיני מאריך בענין הפרטים.

לפי דעמי אין שום שאלה דמותר ע"פ הלכה להענירו גם אם לא הימה אשתו קבורה בא"י מכ"ש אם אפשר לקברו ע"י אשתו, ובענין אם לאחר כ"כ שנים זה באפשרי, הן אמת שצמטשונת שצט הלוי ח"צ סי' ר"ז אות ה' הבאחי ממש"כ הגאון מהר"ם שיק ז"ל צמטשונת יו"ד סי' שנ"ד בענין פינוי למקום אבותיו שמותר ע"פ הלכה כפינוי לא"י דכ' דשכ וא"ת עדיף דאולי דכשיפתח הקבר ימנא שם רקבון צו וגלד וא"א לקבצו ונמנא שנוול את המת שלא ללוצר והעיד שלא נהגו לפנות, וכעין זה גם צמטשונת ח"ס יו"ד סי' שנ"ג מכ"מ אי אפשר למנוע ע"פ הלכה, אבל צריך לזה המחאה גדולה איך לקחת עם כל העפר ואז לא יהי' חשש הנ"ל, עכ"פ החכם עיניו צראשו.

זו"ז רק חיים טובים וארוכים לכם ולנו ולכל ישראל. הרני דוש"ת באהבה, מצפה לרחמי ה'.

סימן רמז

ב"ה, יום א' אחרי קדושים תשנ"ו לפ"ק.

כבוד ידידי המכובד הגאון הג' מופלא בתורה ויראה כש"ת מוהר"ר אליקים שלינגער שליט"א ר"מ ומובה רבים לונדון יצ"ו.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר,

ראשית דברים עלי להצדיק עצמי שלא השגתי מיד על מכתבו, היות שנמסר לי רק צמח"מ פסח ועי"ו נדחה עד היום.

ואשר הניע בענין עצמות קדושים מתקופת הצעה"ת צעיר וינשטטער אשר זכיתם להזילם מיד הארכילוגים, ואחתם הבאתם אותם לקבורה צעיר מאנשטטער שיש שם צית הקצרות משומר כהלכה משא"כ וינשטטער עיר של גוים בלי קהלה ויש חשש על עמיד קברים אלה ונכה"ג הלא כ' הח"ס זי"ע יו"ד סי' של"ד

דמשמעות דברי הכ"ח יו"ד סוק"י של"ט דגם כה"ג אסור וכמדומי דך רגיל בהלכה, והיינו מטעם שכמעט צלתי אפשרי בלי לנענעו, וצודאי הוא בכלל אסור זה. **איברא** בני"ד לענ"ד יש מקום להתייר והוא ע"פ ששנינו ביומא פ"ה ע"א ת"ר עד היכן הוא בודק וכו' בדק ומנא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחמונים מעשה הי' וכו'.

והרי זה ברור דמאי דמנא מנא עליונים מתים ואעפ"כ יפקח היינו דקס"ד מדהא מתו כולם מתו, אבל אם מנא עליונים גוססים פשיטא ופשיטא דיכול לפקח ולהזיו אותם דלמא יש תחמיהם חיים שעדין לא הגיעו לגסיסה, אעפ"י שצרייתא מדצרת צמוגחים זה על זה כמש"כ צמאירי שם, והרי הדברים ק"ו ומה התם צודאי גוסס לפינוי, וספק רחוק אם ימנא חיים עדין הותר לפקח ולהזיו מכ"ש צנודן שלפנינו צודאי איכא חי עדין שצריך לעזרה, שחיוב לעשות הכל כדי להגיע אליו, ולומר דצרייתא מתו דוקא נקטה, אבל אם נמנא לא מת רק גוסס אסור צאמת להזיו הוא נגד משמעות ההלכה ועוד דא"כ חסר יסוד גדול צצרייתא דדוקא מנא עליונים מתים, או מנא עליונים חיים גמורים לא כשמנא העליונים חיים צדרגת גוסס, ולקצוע צצרייתא וההלכה איירי דוקא צאופן שלא צריך להזיו העליון ג"כ רחוק מן האמת, לכן יראה בעיני דצריך לעשות כל טצדקי שלא לנענע אותו ע"י העברת המטה, ואז אם הוא כדי להגיע למסוכנים שחיים עדין ניתן להללה אם יש מי שמתיר מטינא ציבא מכשורא.

וכדי שיהי' דבריו מוצנים יותר אומר כי אלו הי' זה הדין דהנוגע צגוסס כשופך דמים ודאות גמורה ר"ל צודאי מקרב מיתתו ואז היינו נפלינן צצבוותא בענין דחית חיי שעה מפני חיי עולם, ורבות מדובר צו, ועיין מש"כ בעניי צצבט הלוי ח"ו סי' רמ"ב איזה צדדים צוה, אבל פשוט בעיני דחו"ל החמירו (מה"ת) לנגוע צגוסס מפני חשש של מקרב מיתתו דצבר פשוט וידוע צמציאות שגם אם מציזים אותו אין הכרח עכ"פ צצודאי מקרב מיתתו ופשוט אם התרו צאחד שלא יזיו צגוסס אבר ואחר שעה מת הגוסס אי אפשר להרוג את המזיו כרוצח דמי יאמר דצאמת מזה יראה נשמתו, ונוסף לזה דכידוע מצעלי מקצוע דהרבה ספיקות ישנם עוד מתי מתחיל הגסיסה צאמת, עכ"פ צנודן כזה דע"י העצרת גוסס צמטתו צוהירות רבה שיש עדין ספק רחוק אם יכול להשפיע לקרב מיתתו ועי"ו יכולים להזיל את מי שאפשר להזיל צודאי, יראה לפום ריהטא דע"ת מחייב להזיל את השני צדרך הנ"ל.

הרני דוש"ת באהבה, מצפה לרחמי ה'.

המתווכר למכונת הנשמה (respirator) – זמן הגסיסה שלו

לענ"ד נראה דאף שחולקים על פסק השו"ע בסי' של"ט דגוסס ודאי מת תוך ג' ימים, היינו משום דיש לחשוש שהגסיסה פסקה באמצע, אבל אם לא פסקה כולם מודים שלא יכול לחיות ימים רבים. ובנדון זה אם לא מסירים את המכונה יכול לחיות עוד כמה חודשים ולכן אין זה דומה לגוסס רגיל [3] א.

לעומת זאת מכיון שהוא מוגדר כגוסס ואין שום סיכוי שיחלים או שינשום שוב בכוחות עצמו, מותר להפסיק את מכונת ההנשמה שמעכבת נשמתו מלצאת מגופו וכפי שמובא ברמ"א יו"ד סי' של"ט סעיף א' וזה אך ורק בתנאי שיודעים בודאות מוחלטת שמוחו אינו מקבל שום הספקת דם ונרקב בתוך הגולגולת [4].

גוסס, אם יכול לגרש

איפסיק בשו"ע - אבהע"ז סי' קכ"א סעיף ז' - דגוסס הרי הוא כחי ויכול לגרש, וצ"ע במי שנשברה מפרקתו ורוב בשר עמו דחשיב כמת גם בעודנו חי ומטמא באהל, אם לענין זה - של גירושין - שפיר חשיב כחי ורשאי לגרש או לאו, אך מסתבר דלמעשה איש כזה אינו יכול כלל לגרש וצ"ע אם גם בזמנינו כך [5].

הזזת הגוסס לצורך הצלת חולה אחר

ב לענין הזזת גוסס לצורך טיפול והצלת חיים של חולה אחר, כיון שהוא צורך גדול לנסות ולהציל חיי אדם, ג מותר להזיז יד בזהירות או את מיטתו של החולה הגוסס, ואף מה שנחשב טורח מרובה בטילטולו של הגוסס, מכיון שהטילטול נעשה בזהירות ואין ממיתו בזה הנגיעה אלא

א. אמנם הוסיף מרן זללה"ה שאסור לכהן להכנס לחדר בו נמצא החולה משום ספק, ע"כ.
ב. השאלה שהרצתי קדם מרן זללה"ה, היתה לגבי גוסס הנמצא בחדר מיון ומיטתו מונחת במקום שאי אפשר להעביר דרכו חולה מסוכן אחר שלצורך הצלתו זקוקים להעבירו למחלקה מסויימת או לקרבו לאחד המכשירים, ודבר זה בלתי אפשרי לביצוע ללא הזזת מיטת הגוסס או אבר מאבריו.

ג. ועיין מש"כ במענה לשאלתי, שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' רמ"ה, והעלה בסו"ד כנ"ל.

ספק שמקרב מיתתו ^ד. להבדיל מהוצאת מכשיר מפיו או מגופו של הגוסס עבור חולה אחר, שאסור ^[6].

כהן אי רשאי לשהות עם גוסס שמפחד להיות לבד

כהן שנמצא לבד עם אדם גוסס צריך לצאת מהמקום, וח"א הקשה דבשו"ע יו"ד סי' ש"ע סעיף א' כתב ומ"מ אסור להכנס לבית שיש בו גוסס וכתב עלה הרמ"א ויש מקילין וסיים וטוב להחמיר והש"ך שם כתב וז"ל: והב"ח כתב דמדינא צריך ליזהר ואין כאן מקום לפסוק לקולא ע"ש מיהו נראה דא"צ להקיצו ולהגיד לו כשיש גוסס כמו שצריכין להקיצו כשיש מת כדלקמן סי' שע"ב וכן אם הגידו לו והוא ערום מותר להמתין עד שילבש עצמו ואח"כ יצא וקרוב הדבר לומר שא"צ לצאת כלל מבית שיש בו גוסס דהכי משמע לישנא דאסור ליכנס לבית כו' משמע דוקא ליכנס אסור אלא שנכון להחמיר ולצאת כי מדברי המרדכי ושאר פוסקים משמע דאין חילוק, ע"כ. וי"ל דהרי יש פוסקים כמ"ד במס' נזיר דכהן מוזהר מן התורה על גוסס ואף דנקטינן שאין איסור תורה מ"מ יש גם לחוש שיבא לידי איסור תורה, ולכן כתב הש"ך שנכון להחמיר ולצאת.

אולם אם הגוסס עדיין בהכרה ופחד להשאר לבדו ויש חשש שאם ישאיר אותו לבדו בזה תתקרב מיתתו בגלל הפחד, בכגו"ד אסור לכהן לצאת מהחדר ^[7].

ד. ולהגר"י נויבירט שליט"א שנתקשה בדבר הוסיף מרן זלה"ה לבאר בע"פ, דכל מה דאסרו בשו"ע הנגיעה בגוסס הוא כשמזיזו סתם או לצורך חולה שאין בו סכנה, אבל לצורך חולה שיש בו סכנה שרי בזהירות וכנ"ל. וכן מותר ללטף (to pat) את ידו של גוסס המפחד, כדי להרגיעו, אבל אסור לאם לקחת את בנה הגוסס בזרועותיה ולחבקו (to hug him), ואפילו אם עושה את זה כדי להרגיעו. וההיתר המובא כאן לא דמיא כלל להזרקת חומר לתוך גופו של אדם גוסס [אפי' בלא נגיעה, עיין ערך "השתלת אברים"] כדי לרדא אם מוחו מת, עכת"ד.

מסכת הש"ס
מוסף רש"י
לפי מה שכתבנו...

הנשיא את האשה פרק שנים עשר כתובות קד

דמדלא. דלמרינן נכנסה מגילה (ק) ו...
שיתכנס בראש הכר מלפניה: דעל כמה דימנין לבית הכנסא, דמולו
מתיים הוא ליה: וחולץ תפילין ומנח לוד קוצא מצער. למלך ולתקית:

רמב"ם...
דמדלא. דלמרינן נכנסה מגילה (ק) ו...
שיתכנס בראש הכר מלפניה: דעל כמה דימנין לבית הכנסא, דמולו
מתיים הוא ליה: וחולץ תפילין ומנח לוד קוצא מצער. למלך ולתקית:

הנשיא את האשה פרק שנים עשר כתובות קד

דמדלא. דלמרינן נכנסה מגילה (ק) ו...
שיתכנס בראש הכר מלפניה: דעל כמה דימנין לבית הכנסא, דמולו
מתיים הוא ליה: וחולץ תפילין ומנח לוד קוצא מצער. למלך ולתקית:

דמדלא. דלמרינן נכנסה מגילה (ק) ו...
שיתכנס בראש הכר מלפניה: דעל כמה דימנין לבית הכנסא, דמולו
מתיים הוא ליה: וחולץ תפילין ומנח לוד קוצא מצער. למלך ולתקית:

קד

דמדלא. דלמרינן נכנסה מגילה (ק) ו...
שיתכנס בראש הכר מלפניה: דעל כמה דימנין לבית הכנסא, דמולו
מתיים הוא ליה: וחולץ תפילין ומנח לוד קוצא מצער. למלך ולתקית:

דמדלא. דלמרינן נכנסה מגילה (ק) ו...
שיתכנס בראש הכר מלפניה: דעל כמה דימנין לבית הכנסא, דמולו
מתיים הוא ליה: וחולץ תפילין ומנח לוד קוצא מצער. למלך ולתקית:

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

שם י"ב
שם י"ב
שם י"ב

תפלותינו להתרפאות ולהקל מהיסורין ואין לנו להתפלל בשביל זה להיפוך שימות ח"ו, יש לנו למילף להולה שהרופאים אין יודעין שום רפואה לרפואתו ואף לא להקל היסורין רק שיודעין מרפואה להאריך קצת חייו בהיסורין כמו שהם עתה שאין ליתן רפואות כאלו, אבל פשוט שאם יועילו הרפואות עד שיוכלו להשיג רופא גדול מהנמצאים אצל החולה שאפשר שעיין שיתארכו חייו ישיגו רופא שאפשר שידע רפואה לרפואתו יש ליתן רפואה זו אף שלא מועילה להקל היסורין אלא להאריך חייו כמו שהן בהיסורין עד שיוכלו להביא הרופא ההוא, ואין צריכין לשאול להחולה ע"ז ואף אם החולה אינו רוצה אין לשמוע לו, אבל יש להשתדל שירצה החולה, שלהביא רופא בעל כרחו יש ג"כ חשש סכנה אבל אם אינו רוצה בשום אופן שיביאו רופא, אין לשמוע לו.

ופשוט שכן סובר הרמ"א ביו"ד סימן של"ט סעיף א' שמתיר וגם מצריך להסיר דברים המעכבין יציאת הנפש אף שנמצא דגורמין שימות באיזה זמן קטן קודם, דפשוט שהוא מצד היסורים שיש להגוסס בזה, דבליכא יסורין הא ליכא שום טעם שיתירו אף לסלק דברים המעכבין ליציאת הנפש, אלא אדרבה היה לנו לחייב גם להכניס, אלא ודאי שהוא מצד היסורין שיש להגוסס בזה, ואף אם נימא שליכא חיוב מהקרא דורפא ירפא בכה"ג שלא שייך שיתרפא אלא להאריך ימיו כשהוא חולה לאיזו שעות ואף לימים כשא"א לרפואתו וגם לא לסלק היסורין או כשליכא יסורין מאחר דהקראי בסתמא איירו באפשר להתרפא ולילך על משענתו ואולי אין למילף מזה לרפואת כשליכא יסורין וכשלא שייך שיתרפא, מ"מ כשאין לו יסורין למה לנו להשתדל אף רק בסלוק דברים המעכבין יציאת הנפש, אלא ודאי דהוא משום דאית לו להגוסס איזו יסורין בעכוב יציאת הנפש, והיה בודאי לרבותינו הרמ"א והקודמים לו קבלה בזה, והוא נכון ואמת לדינא.

ופשוט שאף רופאים מומחים גדולים כשאין יודעין לרפואת מחלה זו שיש בהחולה אין להם ליתן רפואות שאין מרפאין ולא מקילים היסורין ואין מחזיקין כח החולה שיוכל לסבול, ורק אם נשקט רוחו דהחולה כמה שיתן לו הרופא איזה דבר צריך ליתן לו בדחוינו שתיקנו חכמים שתועיל מתנת שכ"מ בדברים בעלמא מטעם זה, אבל אין לסמוך אפילו על רופאים הרבה שלא תועיל שום רפואה בעולם, אלא צריך להביא כל הרופאים שאפשר אף רופאים קטנים מאלו שהיו אצל החולה, כי לפעמים מכוזין רופא קטן יותר מהגדולים כי אף בענינים אחרים מצינו שלפעמים לפום חורפא שבשתא (ב"מ צ"ו ע"ב) שדבר פשוט נעלם מחכם

שאינשי מעלי ינהגו כך ולכן ודאי צריך לקרוע כדינא, ולענין שבת כבר בארתי בחשובה ונדפסה באג"מ ח"ד על או"ח סימן ע"ט ותעיינו שם.

והנני יודים ואהבם,

משה פיינשטיין

סימן ער

בעניני רפואת חולה שא"א לרפואתו לגמרי, ובענין סכנת חיי שעה בשביל ספק חיי עולם

כ"ג אדר שני שדמ"ת

מע"כ ידידי מחו' יקר וחביב לנו עד למאד הרה"ג מוה"ר ש"לום טענדלער שליט"א.

א. נתנית תרופות לחולה שא"א לרפואתו ולהקל יסוריו, רק להארכת חייו, וענין קרימה ברפואה

הנה על שאלות של כתר"ה מח"י כסלו שנה העברה נתאחרתי להשיבו מחמת מצב בריאותי ל"ע, והנני להשיב תיכף לפי המצב אצלי ובהזמן שאפשר לפני לפי סדר מכתבך. התחלת לבקש ביאור נוסף על התשובה שכתבתי לד"ר רינגל וד"ר יעקבוביץ (ונדפסה לעיל סי' ע"ג), ובאמת לא ראיתי הנחיצות ליתר ביאור בזה, שלא היה מובן לי היכן ראה כתר"ה מקום ששייך לטעות שהרי הדין שכתבתי הוא דין מבוואר ופשוט, שאם אין יודעין הרופאים שום רפואה לא רק לרפואתו אלא אף לא להקל היסורין, אלא להאריך קצת חייו כמו שהן בהיסורין, אין להם ליתן רפואות כאלו. שהרי בכה"ג חזינן מעובדא דרבי (כתובות ק"ד ע"א) שלא הועילו רבנן בתפלתם שיתרפא וגם לא לסלק יסוריו אלא שהועילה תפלתם שלא ימות ויחיה בהיסורים כמו שהם כל זמן שמתפללין, אמרה אמתיה דרבי שהיתה חכמה בתורה יה"י שיכופו העליונים את התחתונים, וכשראתה שלא הועילה תפלתה מחמת שלא פסקו רבנן מלמבעי רחמי עשתה מעשה להשתיקם מתפלתם בשבירת כוזא ונח נפשיה, ומשמע מהגמ' שהובא זה להורות הלכה ששפיר עשתה וכדאיתא כן בר"ן בנדרים ריש דף מ' שכן סובר ר' דימי כמעשה דאמתיה דרבי, ופסק כן לדינא שכשלא מועיל התפלה להתרפאות ולהקל היסורין יש להתפלל שימות מאחר שזהו טובתו.

ואף שלא שייך למילף לענין תפלה שאין תפלותינו מתקבלות כל כך וליכא ראייה ממה שחזינן שלא הועילו

יותר גדול וחכם קטן ממנו נתכווין לדין האמת וגם בעניני רפואה שייך זה עוד יותר. ובפרט ברופאים שלא כל כך ברור לעלמא מי הוא הגדול, וגם לאו מכל רופא אדם זוכה להתרפאות.

אח"כ נודע לי שכוונת כתר"ה היה שאולי שמאחר שבדיון זה אנו אומדין „איכות החיים“ ומתירין בשב ואל תעשה שלא לרפאות חולה, יש אולי לחוש שרשעים יקחו זה כמקור שיכולים להוסיף עוד חלוקים „באיכות החיים“, לומר שאין צריך לרפאות אחד שר"ל שוטה או אחד שר"ל היה באסון והוזק ונעשה כדומם וכדומה. והנה באמת לא ראיתי מקום לטעות בדברי שליכא חיוב לרפאות למי שהוא שוטה שנחלה ולמי שאינשי דלא מעלי אומריין על איזה אינשי שאין דעתם כראוי כל כך שהם רק כמו ירק שאין לרפאותו כשנחלו באיזו מחלה כשאין לו יסורין והריפוי הוא כדי שיהיה בריא ויוכל לחיות זמן הרבה, דדאי פשוט וברור וידוע לכל בן תורה ויר"ש שמהוייבין לרפאות להציל במה שאפשר לכל אדם בלא שום חלוק בחכמתו ובדעתו, ואף ענין קדימה ליכא אלא במה שתנן במתני' דסוף הוריות (י"ג ע"א), ואף באלו קשה לעשות מעשה בלא עיון גדול. ואף באופן שיודעין שלפי הדין יש קדימה ודאי הוא דוקא כששוין בזמן, ויש להרופא לילך למי שנקרא קודם שהרי תיכף נתחייב לילך לשם ולהשגי שלא נקרא עדיין לא נתחייב עד שנקרא. ורק אם השגי הוא חולה קשה מהראשון יש לו לילך להשגי מאחר שהוא חולה ביותר, והכרעת דבר זה תלוי בדעת הרופא. וכן אם לחולה השני יודע הרופא איך לרפאותו ולחולה הראשון אינו יודע אלא שהוא להשקיט רוחו היה מסתבר לכאורה שיש לו לילך תחלה להחולה שיודע לו רפואה, אבל ודאי לפעמים יש להרופא לילך קודם למי שהוא רק להשקיט רוחו כשיבין מזה שהוא חולה גדול ומיאוש מהרופאים כיון שלפי הדרך היה צריך הרופא לילך אצלו קודם ומוזת יש לחוש שיסתכן וצריך הרופא לעיין בהכרעתו היטב ולשם שמים לחיוב שעליו לרפא מאחר שהוא הרופא בעיר ובסביבתה, ובעיר גדולה כששני החולים הם מאלו שמחזיקין אותו לרופא שלהם.

ב. אם יש חיוב לרפא חולה שיחיה ביסורים זמן ארוך, חולה במחלה מסוכנת שנחלה בעוד מחלה אם יש חיוב לרפאותו מהמחלה השניה אף שא"א לרפאותו מהראשונה, איך לנהוג בחולה שא"א לידע דעתו אם לרפאותו, ובמעשה דר"ח בן תרדיון

והנה כפי שאמר לי נכדי הרב הגאון ר' מרדכי שליט"א, עוד שאל כתר"ה שאלה שאינו הערה על תשובתי אלא שאלה לכו"ע, והוא שאם א"א לרפאות החולה אלא ליתן לו סמי רפואה להמשיך את חייו

כמו שהוא בחליו וביסוריו אף להרבה שנים ואף לכל השנים ששייך לחיות כדרך האינשי בזמננו אם יש חיוב לרפאותו. והנה קודם נעייין בשאלה אחרת והוא אם נודמן שאפשר להאריך חייו אבל לא יתנו לו אריכות שנים רגיל, דהנה אם נודמן שנעשה מסוכן במחלה שניה וכשיתרפא ממחלה השניה וישאר חי עדיין יהיה חולה במחלה הראשונה ובהיסורים שיש לו ממנה ודאי איכא חיוב לרפאותו ממחלה השניה, שודאי כולו אינשי אף כשהן חולין רוצים וצריכים להתרפאות ממחלות נוספות אף כשעדיין אין יודעין רפואה לראשונה, ואף באופן שלית לו יסורין ממנה רוצים כל אדם להתרפאות, וממילא אף כשאין זה אין רוצה להתרפאות אין שומעין לו כיון דרצונו הוא שלא כדרך האינשי. אבל באופן שיש לו יסורין ואין ידוע רפואה אף לא להקל מהיסורין שעל כעין זה ניתא להו לאינשי יותר אף למות מלחיות חיי יסורין כאלו, כדאייתא בגמ' בכתובות ל"ג ע"ב דדלמא מלקות חמור, אפשר כדמסתבר לכאורה שאין מחוייבין לרפאות חולה כזה כשאינו רוצה בעניני רפואה כאלו שמאריכין חייו בחיי יסורין כאלו, ואף בסתמא כשלא שייך לידע דעת החולה יש לתלות שאין החולה רוצה וליכא החיוב לרפאותו, אבל ברובא דרובא הא יש להחולה קרובים ואף אב ואם ואחים וכדומה העוסקים ברפואת החולה שעליהם יותר מוטל גם בדינא. אבל דדאי עצם החיוב הוא על כל אחד ואחד שיודעין מהחולה ויודעין מרופא מומחה יותר וברפואה, אבל כיון שיש לו אב ואם ואחים וקרובים ויש גם רפואות שאין בהם ממש אפשר גם שיקלקלו מוכרח כל אדם ליקח רשות מאביו ואמו ואחיו הקרובים כשיודע איזו רפואה ולא שייך שיהיה הפקר שכל אחד ואחד שסובר שיש לו רפואה לרפא בלא רשותם. ורשותם שמועיל נמי הוא דוקא בליכא רופא מומחה דבאיכא רופא מומחה צריך להביא את הרופא כל מי שאפשר לו להביא בהקדם, והרופא עצמו מחוייב לילך תיכף ולעשות כל מה שאפשר לו לפי ידיעתו, וכשאינו יודע צריכין להביא אף ממקום אחר וכל אחד מחוייב להביאו, וכשצריכין להוציא ממון ואין להחולה עצמו מעות מוטל על הקרובים ביותר, אבל חיוב יש על כל בני העיר לרפאותו מקופה של צדקה וגם לילך לאסוף ע"ז כסף מבני העיר ומכל מקום ששייך להשיג על הוצאות השגת הרופא והרפואות וכל מה שצריך לרפאותו.

אבל מצינו בעובדא דר"ח בן תרדיון בע"ז דף י"ח ע"א שרחב"ת אמר שאסור לו לפתוח פיו כדי שישרף מהרה מצד איסור רציחת עצמו ולישראל אחר נמי לא התיר, דהא ודאי אם היה מותר לישראל אחר היה מותר גם לעצמו והא לא הוזכר שהיו ידיו קשורין וגם גופו שלא היה יכול להסיר את ספוגת הצמר מעליו ולא שייך שהיה ירא מהקלצטונירי דלא שייך שיעשה לו יותר בנקל מהוא עצמו, ולא שייך שיענשו

הכיר זה בחוטם, ובשפסק לנשום אפשר שהוא מצד
 שכבר מת ואפשר שנתחזקה מחלתו עד שאין לו כח
 לו לנשום זהו העלף שחוששין, אבל כיון שאין לו
 כח לנשום הרי אי אפשר לו לחיות אלא זמן מועט
 ואינו מינוטן וכששוהין זמן זה הוא ודאי כבר מת.
 וזהו הישג המעט שמא נתעלף שכתב הרמב"ם שהוא
 זמן שכבר נפסק נשימתו ע"י החוטם ישנה מלעצום
 דין עד הזמן דאי"א לחיות בלא נשימה, וזהו אולי
 טעם החת"ס שהביא כ"ג, לא שיצא מחשש עילוף
 ומרע אלא דיצא מעתה אחר זמן השינוי מחשש
 טעם עדין הא רק מעולף דהא א"א לחיות יותר
 בלא נשימה.

אבל אי"כ הוא רק כשכל העת שצריך לשהות
 בדק בלא היסח הדעת אף לרגע קטן וראו שלא
 נעם כל העת, אבל אם לא בדקו כל זמן הזה הרי
 אפשר שנתחזק מעט ונשם איזה נשימות ונחלש עוד
 הנשם ולא יכול לנשום וכן אפשר לימשך זמן גדול,
 וזהו חשש עילוף שבנדה לענין גזירת טומאת אבן
 הנמשך בזו חובה שמתו דחיישין לשמא לא בדקו כל
 הזמן שאפשר לחיות בלא נשימה, דהרי אפשר לא
 היה צורך לבדוק כי עדין לא הספיקו לקוברו
 והשיבו לקוברו יבדקו כל משך זמן זה, ולכן אף
 כמסך זמן דימים שלא קברוהו שיך לגזור, וממילא
 לא חלג וגזרו בכל אופן כשלא קברוהו אף כשבדקו
 משך זמן זה עד שימוק הבשר שברור שמה אף בלא
 בדיקה אבל לעצום עיניו וכדומה לא אסרו בשביל
 הישג זה, ואם בדקוהו כל משך זמן זה וראו שאינו
 נשם מותר לעצום העינים וכדומה שיש בזה צורך
 למת ולא רצו לגזור, שהרי היה נמצא שלעולם יהיה
 אחר לעצום העינים וכדומה מהצרכים עד שעת
 סודה ממש והצורך הא יש גם תחלה, וגם לבד זה
 האד ומשמע דחשש הריגה ע"י עמוץ העינים וכדומה
 דין ברור אלא שהוא רק חשש בעלמא, וראיה
 במש"כ בנקה"כ סימן של"ט לתרץ קושית הט"ז
 דק"ב טעם שהתיר הרמ"א הסרת מלח מעל לשונו
 טעם דנענוע קל כזה לאו כלום הוא, וכיון שא"כ
 הנענים כאלו דאין עושין כלום ודאי אין להג"י
 התקצת עינים וכדומה הוא ודאי הריגה אלא דהוא
 הישג, וה"ו שופך דמים שבמשנה הוא חשש שופך
 דמים ומצינו כה"ג בכמה מקומות שנאמר לשון
 שומה כפירוש ודאי אף על דבר שהוא רק ספק
 חשש בעלמא, שלכן לא רצו לגזור שלא יעצמו
 העינים וכדומה מצורכי המת שהם רק חשש בעלמא
 כשביל גזירה בעלמא מאחר שבדקוהו משך הזמן
 שיש לחוש לחיות בלא נשימה וראו שאינו נושם.

והנה כשמתה על המשבר כשהיו שוהין רק זמן
 הקצר דאפשר לחיות בלא נשימה לא היה מת הולד
 ולכן היו מותרין וגם מחוייבין לקרוע הבטן כדאמר
 ר"י אמר שמואל אחר שנפסק הנשימה משך זמן קצר זה,
 אבל כיון שהבדיקה צריך להיות כל עת זה בלא
 היסח הדעת החמירו להחשיב לדורות אלו לאין בקיאין
 להכיר במיתת האם בשינוי רק זמן זה לומר שודאי
 לא היתה היסח הדעת כל העת והיא בדיקה טובה,
 אלא במשך זמן גדול שלא נראה שום שינוי בהנשימה
 סמכינן שהיתה בדיקה טובה אף שלא היתה הבדיקה
 כל משך זמן הזה בלא הפסק, אבל הסמיכות ע"ז הוא
 בזמן שכבר אי אפשר להולד לחיות, אבל לא החמירו
 לנו לאסור שלא לסמוך על בדיקתנו לעצום העינים
 וכדומה שהם מצורכי המת ושהם רק חששות בעלמא,
 אבל הוא דוקא אחר בדיקת כל משך הזמן שא"א
 לחיות בלא נשימה שהם איזה מינוטן בלא היסח
 הדעת כלל קודם שיעצמו העינים ושאר הדברים
 הנענועים וטלטולים שצריכין לעשות למת שנחשבו
 כסימן שליט סעיף א', ולכן אף שלגבי קריעת בטן
 האשה להוציא את הולד כתב הרמ"א שאין נוהגין
 עכשיו כן מ"מ לענין עצירת העינים וכדומה לא
 השיג הרמ"א כלום משום שגם עתה מותרין, אבל
 ראוי להחמיר למה שבארתי גם לענין עצירת העינים
 וכדומה להשהות יותר זמן שקשה לבדוק בלא הפסק
 אף רק איזה מינוטן, וכמדומני שנוהגין לשהות
 הרבה יותר משיהיו מעט שכתב הרמב"ם, שעל זה
 יש לסמוך כשאין רואין שינוי בהנשימה בבדיקות
 איזה פעמים, אחר שבדקו משך איזה מינוטן בלא
 הפסק אף שיש לחוש שהיה היסח הדעת קצת כיון
 שאין בקיאין.

ומה שגם הגאונים השיבו דלא קרענין לכרסה
 לאפוקי את הולד אף שמסתבר שהם היו בקיאים
 דהא הרמב"ם שהיה זמן רב אחריהם נקט דין זה
 למעשה, נראה שהשיבו זה למקום שהיו סתם אנשים
 שחששו לשמא אינם בקיאים.

ענף ג

ובדבר שעושין הרופאים לקיים את מי שרוצים
 ליטול ממנו איזה אבר שיחיה אף שלא היה ראוי
 כבר לחיות ע"י אמצעים מלאכותיים עד שיהיה מוכן
 להשתיל בחולה, נראה לע"ד דכיון שאינו לרפאותו
 אלא להתאריך חייו אינו שעה אם חיי השעה שיחיה
 ע"י האמצעים של הרופאים יהיה ביסורים אסור.

ואף השבוי שהביא כ"ג יודה בזה, דמסתבר דזהו הטעם שמותר להסיר דבר המעכב יציאת הנפש כשאין בזה מעשה כדאיתא ברמ"א סימן של"ט סוף סעיף א' שהוא משום היסורים, ואם היה מותר לעשות אמצעים להאריך חיי שעה אף כשיהיו לו יסורין איך היה שייך להתיר להסיר דבר המעכב יציאת הנפש הא אדרבה היו צריכין להביא הדברים שמעכבים יציאת הנפש דהא עי"ז יחיה מעט יותר, אלא ודאי דאסור לעשות אמצעים להאריך חיי שעה באופן שיהיה ביסורים, וסתם עכוב יציאת הנפש בגוסס הוא ביסורים כדמובא בבית לחם יהודה על גליון הש"ע בשם ספר חסידים בטעם שאוסר לצעוק עיי"ש, אף שלעשות מעשה לקרב מיתתו אסור כמפורש ברמ"א שם אף שהוא ביסורים והוא כדין רוצח שאסור ממש באותו איסור דלא תרצה וחייב גם מיתה כשיהרוג אדם בעל יסורים גדולים מצד רחמים עליו ואף ע"פ בקשתו, ועובדא דר"ח בן תרדיון בעי"ז דף י"ח שהסכים להקלצטונירי להרבות בשלהבת ולהסיר הספוגין של צמר מעל לבו וגם נשבע לו שיביאנו לחיי עוה"ב, אולי דוקא לעכו"ם התיר אף שגם הם מצוין על רציחה, ואולי באותה המיתה שממיתין אותו בנ"א כהא דר"ח בן תרדיון רשאים לעשות שתהיה המיתה בקלות אף שהוא קרוב זמן, ועדיין צ"ע בהעובדא, אבל לעשות מעשה להאריך חיו ביסורין נמי אסור, וכיון שאסור לעשות זה בשביל חיי עצמו כ"ש שאסור לעשות זה בשביל חיי אחרים, ומה שיאמרו הרופאים שאינו מרגיש כבר ביסורין אין להאמינם כי אפשר לא שייך שידעו זה דהא משמע שעכוב יציאת הנפש הוא ביסורים אף שלא ניכר לנו, וגם אם האמת שלא יהיה לו יסורין הרי יהיה אסור להפסיק הרפואה ממי שרוצים ליטול ממנו האבר מאחר דיאריכו חייו אף רק לשעה, ולכן ברור שאסור לעשות זה.

ומש"כ המנ"ח בקומץ מנחה מצוה רל"ז דנראה לו דאם אחד מאבד עצמו לדעת אין מחוייבין להצילו, והגאון ר' שלמה קלוגער ז"ל בחכמת שלמה בחו"מ סימן תכ"ו חידש עוד יותר שאם אין ההצלה לפי כבודו אינו מחוייב להצילו כדביא כ"ג, פשוט במחילת כבוד גאונים אלו אשר הוא טעות גמור ושרי להו מרייהו, דדברי חכמת שלמה הא ודאי ח"ו לאומרים דאם כבוד שמים נדחה דהרי נדחו כל איסורי התורה החמורים ביותר כשבת ומאכלות אסורות מפני פקוח נפש של פחות שבפחותים ואפילו בשביל עובר עבירות לתיאבון כ"ש שנדחה כבוד בשר ודם אף של הגדול שבגדולים, ולי"ד להא דלא עשה ר"ש ק"ו

מכבוד שמים בנדרים דף ס"ו שהוא כפוי הראש שם ול"ד, להשקאת סוטה שקינא לה בעלה לשם שמים ובמה שאסרה עליו בקונם היה אדרבה באיסור וגם אף לפ"ז הוצרך הגמ' להטעם דלא לירגלי למידר דהא תיבת ועוד מוחק הב"ח מטעם דכן מפורש ברש"י שם שכתב ולהכי לא רצה לטעום כי הוי דלא למירגלי למידר ואף אם נימא שלהראש גורסין ועוד והם שני טעמים הרי עכ"פ צריך טעם שלא למילף מכבוד שמים, ואף בזה שאינא טעם פלוג ר' יהודה משום דסובר דמק"ו גדול כזה דמכבוד שמים לא סגי בטעמים כאלו לדחות הק"ו, ולפי הכלל דר' יהודה ור"ש הלכה כר' יהודה יש לפסוק כר' יהודה למעשה ובפרט שבבא בן בוטא משמע שסובר סתיה דהא ברך אותה ששברה השרגי על רישיה סתיה שחשבה בטעותה שכן ציוה לה בעלה בברכת נדחה ביותר, ואולי גם רשב"ג שרקקה אלבושיה סובר כר' יהודה דאף שמהעובדא עצמה אפשר לומר שרשב"ג לא ידע מרקיקתה ועשאה שלא בהסתמיה אבל מהר"ן משמע שהיתה בידיעתו דהרי כתב ואיתי הכא האי עובדא לאשמעינן חסידותיה דבבא בן בוטא כי היכי דאיתיה הכא עובדא דרשב"ג ודר' ישמעאל הרי מפרש דמילתא דרשב"ג היה גמי חסידות מרשב"ג ואם לא היה יודע לא היה שייך להחשיב מחסידותו, וגם מצינו דר"מ בירושלמי פ"א דטוה"כ עשה נמי מעשה כר' יהודה והוי ר"ש יחיד לנבייה, ובלא זה לא שייך להקל בהצלת נפשות בשביל אזה ראיה אף אם היה ראייה טובה לכאורה דלכ"ו אין להקל גם כדברי המנ"ח אף אם היה זה ראייה לכאורה.

אבל הא אינו ראייה של כלום, דהא דלא אבר בסנהדרין דף ע"ג דצריך קרא דלא תעמד על דם רעך להצלת גופו לוקן ואינה לפי כבודו וסקתה דוהשבותו לו היינו אומרים שדינו כממון דהיה נפטר הזקן כמו בממון, הוא פשוט משום דבכה"ג היה חייב להשיב גם בממון בהא אימתי נפטר מהשבת אבדת מחמת שאינו לפי כבודו מפורש בב"מ דף ל' בבבלי דרבא שהוא דוקא אבדה כוונ בששלו לא היה מחזיר משום שכבודו שוה לו יותר מהפסד הממון כה שוהה האבדה, שלכן אם היתה האבדה שוה סך הנה שאם היתה אבדת עצמו היה מזולל בכבודו הרי הוא מחוייב להחזיר גם אבדת אחרים, וא"כ כשזאת היתה נפש דבשביל הצלת נפש עצמו היה מזולל בבבלי נמצא שאף שהיה דין הצלת נפש רק כאבדה כה נמי היה חייב משום דגם בממון היה חייב חז"ל שבשלו היה מחזיר, ואף אם הוא אדם שכבודו עדיף לו מחייו, הרי הוא אסור למות בשביל ולולל הבבלי

ולכן ו מהצלת שום א היה נג בדבר, וכ לפטור לאבדת שיאבד עצמו ישליך תשוחית לו דוק ולהגות לאדם להשתחו מצד ה אף נפ שהפקו מלהצו עליו שלכן זה דאן כיון כ מאבד שום ד לחלל של תג דמחזיר עצמו ור מניה ע"ה ש הא דר ואל יז שם כ סיפחתי ואיסור והציל בדני הש"ך לא ס הוא מ האי לו מה כי

ולכן ודאי אינו כלום מה שהיה רשע לזה לפוטרו
מגלות אחרים בשביל רשעתו, ולכך זה אינו נאמן
שום אדם לומר שכבודו היה עדיף לו מחייו, וגם
היה נבטל דעתו אצל כל אדם אף שלא היה איסור
בדבר, ולכן טעות גמור הוא אף הבאת הראיה גופה.

וכן אינו ראה של כלום גם לחדש המניח
השחר להציל מאבד עצמו לדעת, דהא ל"ד כלל
האבדת ממון מדעת, שלהשליך לחוץ במקום הפקר
שיאבד ממנו הוא דבר שרשאי אדם לעשות כן בשל
עצמו ואין מחוייבין למנעו מרצונו ולהשיב, ואף אם
ישליך למקום אבוד מן העולם שיש איסור כל
המחיה, הרי עכ"פ לא שייך לחייב בשביל זה להשיב
ה דוקא אלא היה שייך לחייב ליקח ממקום האבוד
והגיהו אף במקום הפקר, וזה הא לא חייבה תורה
אדם להציל דברים מהשחתה דהתורה אסרה רק
השחתת בידים ולא להציל מהשחתה כשאין לחייבו
עצד הפסד הבעלים, אבל לאבד נפש הא אינו רשאי
אף נפש עצמו ולכן ודאי לא שייך שבשביל מה
הפקיר נפשו שאין לו הרשות לזה יפטר אחרים
מהצילו, ואף בממון אם היה מציאות כה"ג שהיה
עליו איסור להפקיר נמי היו מחוייבין להתחיר לו,
ולכן אין צורך לקרא דלא תעמוד על דם רעך בשביל
ה דאף מקרא והשבותו לו והיינו אומרים שהוא רק
דין ממון נמי היינו יודעין שמחוייבין להציל גם
מאבד עצמו לדעת, ונמצא שגם לסברת המניח ליכא
שם ראייה, ולכן ברור ופשוט שחייבין להצילו ואף
חלול שבת על הצלתו, ואמרו לי שכן מפורש בספרו
של הגאון מהרי"ל דיסקין ובספר חלקת יואב בפשיטות
המחוייבין להציל גם בחלול שבת גם את מי שאיבד
עצמו לדעת והוא ברור לדינא.

וראית החכמת שלמה מטעם ר"פ באיסור לבעול
נשיה להתרפא משום פגם משפחה בסנהדרין דף
ע"ה שפרש"י שהיו בושין בדבר ג"כ אינו כלום, דהא
הא דין הנאמר מצד החומרא שבגילוי עריות שיהרג
ואל יעבור וימות ולא יתרפא שהרי בענין זה איירי
עם כל הסוגיא וכן ברמב"ם נאמר דין זה בפ"ה
סימ'ה"ט הי"ט בענין מסירות נפש בג' הדברים
ואיסור להתרפאות בהן, ואם הוא מצד שאין מחוייבין
להציל משאינס לפי כבודו לא שייך למינקט דין זה
כדינו מסירות נפש ואיסור רפואה בעריות, וגם הא
השי"ן בסימן קנ"ז סק"י הביא שמוה ראייה דאף על
לש בעלמא יהרג ולא יעבור בע"ז וג"ע וש"ד, ואם
הוא מצד בזיון משפחה שלא שייך אף לאיסור כלל,
אף לטעם ר"א בד"י איקא משום גזירה ונימא שיש
כך כד חכמים לגזור אף ליהרג ולמות איזו ראייה

היא, וגם לטעם ר"פ לא היה זה איסור אלא היתר
ואדרכה יותר ראוי היה שלא יקפידו בני המשפחה,
ולכן ברור שלא שייך זה לענין בזיון דענינים אחרים,
וגם לא מצד גזירות חכמים דאלי אין כח כלל לגזור
ליהרג ולמות שליכא זה בכל דיני התורה, אלא הוא
משום דנחשב מאיסורי עריות שאין מתרפאין בהם,
ופגם משפחה שבושין בזה כשאירע במשפחתם אף
פנויה זונה כמו אם היה במשפחתם א"א זונה עושה
להחשיב גם זה מתרפא בעריות, וכן ממה שאפשר
לפרוץ מזה בעריות יש להחשיב זה מתרפא בעריות,
וכיון שנחשב מתרפא בעריות אסור אף שימות דגם
באיסור לאו ואיסור דרבנן דבג"ע אסור אף שימות
מזה כדהוכיח השי"ך מזה, ואף שהשי"ך הביא התחלת
המעשה שאיכא למימר שלא הביא אלא למ"ד שסובר
דהיתה א"א מ"מ כיון שלא הזכיר דהוא למ"ד זה
משמע דאף למ"ד פנויה הוא מטעם זה עצמו.

אבל נראה דכפנויה הוא רק לענין איסור
להתרפאות דהוא מצד רצונו בהאיסור, שלענין זה
אף שהוא ערוה רק מדרבנן לרוב השיטות ואף
להרמב"ם דעל פנויה לוקה בלאו דקדשה הוא רק
ערוה דחייבי לאויה, הוי זה כמתרפא בעריות דלענין
הרפוי הוא אופן אחד עם עריות דאורייתא וכריתות
דהטינא שעלתה בלבו מחמת רצונו בזנות הרי אפשר
להיות גם בחי"כ ונמצא דהרפוי בזנות אף שבפעם הזה
הוא בזנות דפנויה הרי זה ממש אפשר להיות בא"א
ובחי"כ, ולכן שייך להחשיב רפוי זה אביורייהו
דעריות כיון דשם זנות הוא גם בפנויה כדחוינן מפגם
המשפחה וממה שנפרצו מזה לעריות, ועל אביורייהו
איכא נמי איסור ימות ולא יעבור, אבל באנסוהו
עכו"ם לבעול פנויה שאין הצלתו כשיבעול מצד
שרוצה בזנות אלא בזה שעושה רצון המאנס ורק
שמ"מ בג' עבירות דע"ז ג"ע וש"ד מחוייב ליהרג
ולא לעבור לא שייך ביאות דכל הנשים האסורות לו
להחשיבם כולו כענין אחד לומר על ביאות הפנויות
שהן מדרבנן ועל האסורות רק בלאו שהן אביורייהו
דעריות דאורייתא וחי"כ, שלכן כתב שפיר השי"ך
בס"ק זה בסופו ומ"מ משמע דבערוה דרבנן לכ"ע
יעבור ואל יהרג ופשוט הוא, ולא הוקשה לו כלל
מהא דלחד מ"ד דפנויה היתה אמרו ג"כ דימות וכן
איפסק הלכתא ברמב"ם שם אף שלרוב השיטות הוא
רק דרבנן, משום דלענין העלה לבו טינא בשביל
שרצונו בהעבירה נחשבו כל ביאות זנות כענין
אחד והוי הרפוי בזנות דפנויה אביורייהו דרפוי גם
מזנות דחי"כ, אבל באנסוהו עכו"ם כל אשה הוא
ענין בפני עצמה ולא שייך להחשיב אביורייהו מזנות

זו לזנות זו, ולכן בערוה דרבנן שהוא לרוב השיטות
 בכיאת פנויה כשאנסוהו לבעולה יעבור ולא יהרג,
 ואיכא גם דסברי שאף בחייבי לאוין יעבור ולא יהרג
 כדסובר רעק"א וגליון מהרש"א הביא כן גם מספר
 זרע אברהם ובכרכי יוסף הביא גם כן מרמב"ח בספר
 תוס' י"כ ע"ש, אך מ"מ שפיר הביא הש"ך ראה
 דגם על אביורייהו דלאו דלא תקרבו שהוא העמדת
 לפניו ערומה וחבוק ונשוק וכדומה יהרג ולא יעבור
 שהוא באנסוהו עכ"ם אף דבגמ' הא איירי ברפוי
 דהעלה טינא, דהא אם על הלאוין דבע"ז ג"ע וש"ד
 ליכא הדין דיהרג ולא יעבור רק על הביאה דהוא
 איסור הכרת דוקא לא היה לנו לאסור גם להתרפאות
 מהלאו דלא תקרבו דהא בכל איסורי התורה מתרפאין
 בסכנה ואף כשהסכנה באה לו מצד שנתאוה להאיסור
 כגון בהריח בשר חזיר כדאיתא בכתובות דף ס"א
 אלא צריך לומר משום דעל הלאוין דערויות נמי
 יהרג ולא יעבור ואיסור לא תקרבו הוא לאו בערוה
 זו, אך ממילא יצא חלוק בביאת פנויה וחייבי לאוין
 בין העלה טינא להתרפא בביאתן ובהקרבנות שימות
 ואל יעבור לחד מ"ד גם בפנויה, ובין אנסוהו עכ"ם
 לבעול פנויה וחייבי לאוין דיעבור ולא יהרג כדבארתי.

ענף ד

ובדבר אם יש חיוב לאחד לחתוך אברו בשביל
 הצלת נפש של חברו, כיון שפליגי רבוותא בזה אין
 לחייב כהרדב"ז בתשובה שהביא בפת"ש י"ד סימן
 קנ"ז ס"ק ט"ו ואין בידי הספר לעיין בדבריו, ונראה
 שהטעם הוא משום דלא תעמוד על דם רעך הוא ככל
 הלאוין שמחייב להוציא כל ממונו כדי שלא לעבור
 על לאו כדאיתא ברמ"א סימן קנ"ז סעיף א', וכתב
 הש"ך שם ס"ק ג' ואם יש סכנת אבר צ"ע אי דמי
 לנפש או לממון ומסיק דנראה לקולא, ונראה שהוא
 מטעם שלא נקט הרמ"א רבותא דאפילו אבר צריך
 לחתוך כדי שלא לעבור אלא, אלמא דלחתוך אבר
 אינו מחייב בשביל לאו ויעבור ולא יחתוך אברו
 אף שהוא אבר שאין בו סכנה, ואף שלחלל שבת
 בשביל סכנת אבר אסור כדאיתא באו"ח סימן שכ"ח
 סעיף י"ז וה"ה שאסור להתרפא בשאר איסורי לאוין
 בשביל סכנת אבר, וזהו כוונת הש"ך שציין לעיין
 באו"ח סימן שכ"ח סעיף י"ז שהוא לראיה לאסור
 ומ"מ לא חש לזה הש"ך ומסיק דנראה לקולא, נראה
 פשוט שהתם שהחולי כבר יש בהאבר אין לו לעשות
 איסור לאו ולחלל שבת כדי לרפאות את אברו, אבל
 כשהוא להיפוך שהוא אנוס לעבור על לאו אך

כחתיכת אבר ינצל מלעבור על הלאו אינו מחייב
 לחתוך האבר בשביל שלא יעבור הלאו, וסובר הרדב"ז
 מאחר שלא מצינו שעל לאו דלא תעמוד על דם
 רעך יהיה חמור מכל לאוין שבתורה שיהיה מחייב
 גם לחתוך אברו להציל חברו שאינו מחייב דבלא
 ראייה להחמירו משאר לאוין אין לנו לומר חדש כזה
 ולכן אינו מחייב לחתוך אבר בשביל הצלת חברו.

ועיין באור שמח פ"ו מרוצת ה"ח שהוא סב"א
 בשם הרדב"ז דחייב לקוץ אבר שלו כדי להציל את
 חברו, (ואולי כוונתו להנידון בזה שם דהא הרדב"ז
 סובר לדינא שאינו מחייב), אבל הוא מסיק דאין
 מחייב, וראיתו מסנהדרין דף מ"ד מעובדא דעדים
 הרשעים שהעידו על בנו של שמעון בן שטח שחייב
 מיתה וחזרו בהן אך לא הועילה חזרתן לפוטרו מיתה
 מדין שאין חזרוין ומגידין שהיה להם לומר לתעדים
 שיקטעו ידיהם שהיה נפטר ע"כ דאין מחייבין לקטוע
 ידן להצילו אף דע"י עדותן בשקר נהרג בתנא, א"ט
 ראה דהא אף שהב"ד לא שייך שיחייבום דהוי א"ן
 נאמנים לדינא במה שחזרו בהן, מ"מ הם עצמם
 שידעו שיהרג על ידם היו מחייבים ודאי לקטוע
 ידם כדי שלא יעברו על איסור רציחה ולא יפשו
 בידי שמים גם על חטא דרציחה והעונש הוא גזל
 טובא אלא רק על איסור עדות שקר לבד, וליד כל
 להא דתוס' שבת דף ד' ד"ה קודם דבמה שנמנע
 מלרדות הפת שהדביק בתנור ע"י מה שאסרו לו לא
 יתחייב סקילה על אפיית הפת, דהא אף שניטא דאין
 אדם מחייב לקטוע אברו להצלת חברו הרי עכ"ם
 ודאי לא אסרו דהא אדרבה כתב הרדב"ז סוטה
 חסידות איכא כדהביא בפת"ש, וממילא יהיו תעדים
 חייבין כשלא יקטעו ידם בעונש רציחה לשמא ועוד
 הא רק באיסור שבת שייך דנפטרנהו מסקילה מאחר
 ששב בתשובה ורוצה לתקן איסור במה שירדה הפת
 אך הב"ד אין מניחין אותו לתקן האיסור, אבל ברציחה
 שלא מועילה תשובה כשיהרג וכשיקטעו ידם ולא
 יהרג תועיל תשובתם על חטא עדות השקר לא שייך
 כלל לפוטרו, ולכן ודאי היו העדים מחייבין לקוץ
 ידם, ומוכרחים לומר שלא רצו רשעים אלו לקוץ
 ידם כי לא שבו בתשובה גמורה אף שחזרו בהם
 וממילא ליכא ראייה משם, אבל לדינא אמת שאין
 לחייבו לקוץ אבר להצלת נפש כהרדב"ז ומטעם
 שכתבתי שהוא נכון.

ולפי הטעם שכתבתי דלאו דלא תעמוד על דם
 רעך הוא בדין כל הלאוין, אין לחייב לאדם ליבט
 בספק סכנה להצלת חברו מודאי סכנה, דהא לחתוך

קצ

אם מוטל חוב להאריך חיי החולה, ועוד

בעה"י יום ב' פ' שופטים ער"ח אלול התשל"ג.¹
 יראה בנחמה בעיר ה' שמה בנויות ברמה, ובתורת ה' תמימה,
 הרה"ג המצויין מה"ר... שליט"א בהרה"צ וצללה"ה.

הנני העני ממש משתתף בצערו הגדול בהסתלקות כבוד
 האדמו"ר וצללה"ה ניר לבית הורנוסטייפול, השי"ת ינחם אותם בתוך
 שארי אבילי ציון וירושלים ויהי זכרו וצללה"ה ברוך לעד.

בדבר זריקה לאב חולה שיתכן שיעשה חבורה כבר מבואר הדין
 ביו"ד סי' רמ"א ס"ג בדבליכא אחר מותר ע"ש בהרמ"א ז"ל.

בעיקר היסוד דכל מה שאפשר להאריך חיי החולה נאפי' אינו
 אלא לחיי שעה] צריכים לעשות, אמת שגם אני שמעתי בילדותי
 מימרא כזו ולא ידעתי אם זהו מכר סמכא הוא, אבל בעיני ד"ז צע"ג
 דביו"ד סי' של"ט מבואר דמותר להסיר דבר המונע פטירת החולה
 [כשע"ז המונע יסוריו רבים] ורק מעשה בגופו אסור לעשות וא"כ
 להיות שוא"ת לכאו' [במקום שע"ז יתוספו לו יסורים] לא מצאתי
 איסור ואדרבא יש ללמוד למנוע מזה עיין בבית לחם יאודה ביו"ד
 שם ד"ה מכח שאזמרים, שאינן לתת מלח להאריך הגסיסה וואולי
 גוסס שאינן אבל לכאו' כל שאינו אלא לחיי שעה ואין בו הצלה ממש
 דמי לנדון הגוסס שהרי הגוסס הוא כחי לכל דברין וכ"ז צע"ג.

המקום ינחם אתכם וכל המשפחה הכבודה והרוממה נחומים
 בכפליים וזוכה לביאת הגואל צדק בב"א זה ינחנו מעצבוננו.

והנני חותם בברכת כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים
 גמורים לאלתר לחיים טובים ולשלום הכו"ח המצפה לרחמי השי"ת
 ולגאולה שלמה בב"א.

יעקב ישראל קניבסקי

בתנאי שמטרת הטיפול הינה אך ורק לשכך את כאביו וסבלו. וכל זה כשכל זריקה וזריקה בפני עצמה אינה מקצרת בהכרח את חיי החולה י"א אלא מבין רבות מתקצרים חייו, אולם י"ב חולה השרוי במצב כזה שאפילו זריקה אחת של מורפיום עלולה להפסיק את נשימתו העצמית, אסור לתת לו את התרופה אפילו כשיש לו כאבים קשים אלא אם כן החולה יהיה מונשם בצורה מלאכותית (artificial respiration) [3].

חולה סופני מחוסר הכרה

כל שהחולה נמצא במצב סופני של מחלתו, אין חיוב לנקוט בכל פעולה שתגרום לכאבים קשים גם אם החולה נמצא ללא הכרה י"ג ואינו סובל [4].

הטיפול בחולה (A.L.S. (Lou Gehrig's Disease)

חולה במחלת A.L.S. הגורמת לשיחוק איטי של שרירי הגוף (gradual muscle paralysis) אשר בסופו אינו יכול להגיב בגופו כלל רק לענות ע"י תנועות העינים אולם הכרתו צלולה וגם יש לו רגישות יתר בפרקים ובשרירים ולכן כל נגיעה בגוף גורמת לו לכאבים עזים, נלענ"ד דאנטיביוטיקה - דרך הפה - שפיר צריכים ליתן לו, אולם דקירות ושאר דברים המצערים אותו צריכים לשאול אותו - כשיודע לומר הן או לאו -, ואם רצונו להמנע אפשר שצריכים לשמוע בקולו, ועכ"פ לא לחלל שבת. ואם הוא מפסיק לנשום מותר לא לחברו למכשיר הנשמה [5].

מורפיום שאין הוא סם המות ביסודו כי אם גורם לתרדמה וממילא אין החולה מתאמץ לנשום.

י. נראה דכוונת מרן זללה"ה גם לחולה אנוש.

יא. ועיין מש"כ מרן זללה"ה בשולחן שלמה הלכות שבת ח"ג סי' של"ו ס"ק ג. ד. ובהע' א', לענין פסיק רישא, והכא לא קשה משו"ת הריב"ש סי' שצ"ד - עיי"ש הע' ב' - דהא לא ניח"ל שימות.

יב. וכ"כ הגר"י זילברשטיין שליט"א בשיעוריו: שמעתי ממורי חמי הגאון ר' יוסף שלום אלישיב שליט"א, כי ברגעיו האחרונים של החולה, אם נראה לעין הרופא שהמורפיום יטשטש את חושיו עד כדי גרימת מות מידי, צריך עיון גדול אם מותר להשתמש בו, מאחר והדבר נחשב להריגה בידיים, והדעת נוטה לומר שאסור להשתמש במורפיום.

יג. לאחר שיחות רבות שקיימתי עם רופאים בכירים, הוברר לי שאין הסכמה חד משמעית אודות סבלו של מחוסר הכרה, חלקם משוכנעים שהחולה סובל וחס כאבים.